

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут економіки та менеджменту

Кафедра прикладної економіки

Кориневич Діана Віталіївна

УДК 334.72:352(477)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Дослідження розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіону на прикладі Івано-Франківської області

Бізнес-економіка

(назва освітньої програми)

051 - Економіка

(шифр і назва спеціальності)

Кориневич Д.В.

(підпис ініціали та прізвище здобувача освітнього ступеня)

Науковий керівник к.е.н., доц. Мельничук Іванна Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Допущено до захисту

Завідувач кафедри _____ У.Б. Бережницька

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Рецензент

_____ **У.Б. Бережницька**

(підпис) (дата) (ініціали та прізвище)

Робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Івано-Франківськ – 2025

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Інститут Економіки і менеджменту

Кафедра прикладної економіки

Спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

“ ___ ” _____ 20__ року

ЗАВДАННЯ

НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ

Студенту

Кориневич Діані Віталіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Тема магістерської роботи *Дослідження розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіону на прикладі Івано-Франківської області*

1. Затверджена наказом ректора університету від “ ___ ” _____ 202__ р. № _____
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 08 грудня 2025 р.
3. **Вихідні дані роботи** дані Державного управління статистики
4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити)**

Вступ

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіону

Розділ 2. Аналіз сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів України

Розділ 3. Шляхи забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Переваги малого і середнього бізнесу, Компоненти регіональної резильєнтності та їх зв'язок із ЦСР, Кількість діючих суб'єктів господарювання та фізичних осіб-підприємців за регіонами України у 2022–2023 р., Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання та фізичними особами-підприємцями за регіонами України у 2022–2023 роках, Співвідношення кількості діючих суб'єктів господарювання та частки обсягу реалізованої продукції за регіонами України у 2023 р., Динаміка та структурк кількості суб'єктів господарювання та обсягу реалізованої продукції в Івано-Франківській області за 2020–2024 роки, Частка ФОПів у загальній кількості суб'єктів господарювання і обсягах реалізованої продукції в Івано-Франківській області, Динаміка та структура кількості суб'єктів господарювання та обсягу реалізованої продукції в Волинській області за 2020–2024 р., Частка ФОПів у загальній кількості суб'єктів господарювання і обсягах реалізованої продукції в Волинській області, Порівняння основних показників розвитку МСП в Івано-Франківській та Волинській областях в період з 2020-2024 рр., Динаміка основних показників діяльності МСП Івано-Франківської області за 2020 – 2024 роки, Динаміка основних показників діяльності МСП Івано-Франківської області, Динаміка основних показників діяльності МСП Волинської області за 2020 – 2024 р, Динаміка основних показників діяльності МСП Волинської області, Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Івано-Франківській

області за видами економічної діяльності у 2022–2024 р., Частка реалізованої продукції МСП у загальному обсязі реалізованої продукції за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області у 2022–2024 роках, Частка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності у 2024 р, Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Волинській області за видами економічної діяльності у 2024 році, Частка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Волинській області за видами економічної діяльності у 2024 році, Економічні та соціальні показники сталого розвитку МСП Івано-Франківської області у 2022–2024 роках, Економічні та соціальні показники сталого розвитку МСП Волинської області у 2022–2024 роках, Динаміка частки МСП в обсягах реалізованої продукції як економічного індикатора сталого розвитку у 2022–2024 роках, Динаміка частки зайнятих у секторі МСП як соціального індикатора сталого розвитку у 2022–2024 роках, Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської області у 2022–2024 роках, Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської області у 2022–2024 роках, Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Волинської області у 2022–2024 роках, Напрями сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіону, Структурна схема практичних механізмів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів, Обґрунтування ефективності екологічних інвестицій МСП (Івано-Франківська область

6. Дата видачі завдання “14” жовтня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер і назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів магістерської роботи	Примітка
ВСТУП	01.09.2025	виконано
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	30.10.2025	виконано
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	15.12.2025	виконано
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ	25.12.2025	виконано
ВИСНОВКИ	1.11.2025	виконано

Студент _____

Кориневич Д.В.

(підпис)

(розшифровка підпису)

Керівник роботи _____

Мельничук І.В.

(підпис)

(розшифровка підпису)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ.....	11
1.1 Сутність та роль малого і середнього бізнесу в соціально-економічному розвитку регіонів.....	11
1.2 Концептуальні підходи до сталого розвитку регіону.....	16
1.3. Теоретичні основи оцінювання сталого розвитку малого і середнього бізнесу.....	21
Висновки за розділом 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ.....	28
2.1 Соціально-економічна характеристика Івано-Франківської та Волинської областей.....	28
2.2 Порівняльний аналіз показників діяльності МСБ Івано-Франківської та Волинської областей.....	37
2.3 Галузева структура малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях.....	48
2.4 Оцінювання економічних і соціальних показників сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.....	54
2.5 Екологічна складова сталого розвитку підприємницького сектору регіонів (на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей).....	61
Висновки за розділом 2	66

					МР.ЕКМ- .00.00.000.ПЗ			
Змн.	Лист	№ докум.	Підпис	Дата				
Розроб.		Кориневич Д.В			<i>Дослідження розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіону на прикладі Івано-Франківської області</i>	Літ.	Арк.	Акрушів
Перевір.		Мельничук І.В.				89		
Рецензент		Андрійчук І.В.				ІФНТУНГ, ЕКМ-24-1		
Н. контр.		Федорович І.В..						
Затверд.		БережницькаУ.Б						

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	
МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ	70
3.1. Напрями розвитку малого і середнього бізнесу регіонів в умовах сталого розвитку.....	70
3.2. Практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.....	73
3.3. Обґрунтування ефективності екологічних інвестицій як інструменту сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.....	77
Висновки за розділом 3	80
ВИСНОВКИ.....	83
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

						Арк.
						6
Змн.	Арк.	№ докум.	Підпис	Дата		

РЕФЕРАТ

Магістерська робота присвячена дослідженню сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів України в умовах сучасних соціально-економічних викликів. Актуальність теми зумовлена зростаючою роллю малого і середнього бізнесу у формуванні регіональної економіки, забезпеченні зайнятості населення та необхідністю поєднання економічної результативності з соціальною відповідальністю й екологічною безпекою.

Метою магістерської роботи є обґрунтування напрямів та інструментів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів на основі комплексного аналізу економічних, соціальних та екологічних показників (на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей).

У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, статистичний і порівняльний аналіз, індексний метод, методи групування, графічні та табличні методи, а також розрахункові методи оцінювання ефективності екологічних інвестицій.

Практичне значення результатів роботи полягає у можливості їх використання органами регіонального управління, суб'єктами малого і середнього бізнесу та інституціями підтримки підприємництва при розробленні програм сталого розвитку та регіональної економічної політики.

Ключові слова: малий і середній бізнес, сталий розвиток, регіональна економіка, екологічні інвестиції, циркулярна економіка, зелений бізнес, соціальна відповідальність.

ABSTRACT

The master's thesis is devoted to the study of sustainable development of small and medium-sized enterprises in the regions of Ukraine under contemporary socio-economic challenges. The relevance of the topic is determined by the growing role of small and medium-sized enterprises in the formation of the regional economy, employment provision, and the need to combine economic efficiency with social responsibility and environmental safety.

The purpose of the master's thesis is to substantiate the directions and instruments for ensuring the sustainable development of small and medium-sized enterprises in regions based on a comprehensive analysis of economic, social, and environmental indicators (using Ivano-Frankivsk and Volyn regions as case studies).

The research employs general scientific and special methods, including analysis and synthesis, statistical and comparative analysis, index methods, grouping techniques, graphical and tabular methods, as well as calculation methods for assessing the effectiveness of environmental investments.

The practical significance of the research results lies in the possibility of their application by regional authorities, small and medium-sized enterprises, and business support institutions in the development of sustainable development programs and regional economic policy.

Keywords: small and medium-sized enterprises, sustainable development, regional economy, environmental investments, circular economy, green business, social responsibility.

ВСТУП

У сучасних умовах соціально-економічної трансформації України, посиленних воєнними та післявоєнними викликами, особливої актуальності набуває проблема забезпечення сталого розвитку регіонів. Одним із ключових чинників регіональної економічної стійкості є малий і середній бізнес, який відіграє визначальну роль у формуванні підприємницького середовища, створенні робочих місць, наповненні місцевих бюджетів та адаптації економіки до кризових умов. Водночас розвиток малого і середнього бізнесу супроводжується низкою проблем, пов'язаних із нестабільністю економічного середовища, скороченням зайнятості, структурними дисбалансами та зростаючим екологічним навантаженням.

У глобальному вимірі концепція сталого розвитку розглядається як базова парадигма довгострокового економічного зростання, що передбачає гармонізацію економічних, соціальних та екологічних інтересів. Для малого і середнього бізнесу сталий розвиток означає не лише забезпечення фінансової життєздатності, але й відповідальне ставлення до соціальних питань та мінімізацію негативного впливу на навколишнє природне середовище. У цьому контексті особливого значення набувають сучасні підходи до екологічної модернізації бізнесу, впровадження принципів циркулярної економіки, а також використання фінансових інструментів «зеленого» фінансування.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених розвитку малого і середнього бізнесу, проблематика його сталого розвитку на регіональному рівні залишається недостатньо систематизованою, особливо з урахуванням сучасних кризових викликів та обмеженості офіційної статистичної інформації за окремими складовими сталості. Це зумовлює необхідність проведення комплексного аналізу розвитку МСП у регіонах України з позицій сталого розвитку та обґрунтування практичних механізмів підвищення їх економічної, соціальної та екологічної стійкості.

З огляду на зазначене, актуальним є дослідження розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіону на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей, які характеризуються домінуванням МСП у структурі підприємницького сектору, водночас демонструють різні траєкторії економічного, соціального та екологічного розвитку.

Метою магістерської роботи є обґрунтування напрямів, інструментів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів на основі комплексного аналізу економічних, соціальних та екологічних показників (на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей).

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретичні підходи до визначення сутності сталого розвитку малого і середнього бізнесу;
- дослідити сучасні методи оцінювання сталості розвитку підприємницького сектору та обґрунтувати доцільність їх застосування на регіональному рівні;
- проаналізувати динаміку та структуру розвитку малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях у 2022–2024 роках;
- оцінити роль МСП у формуванні обсягів реалізованої продукції та зайнятості населення регіонів;
- дослідити екологічну складову розвитку підприємницького сектору регіонів та визначити тенденції екологічного навантаження;
- обґрунтувати напрями та практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу;
- здійснити кількісну оцінку ефективності екологічних інвестицій як інструменту сталого розвитку МСП;
- сформулювати практичні рекомендації щодо підвищення економічної, соціальної та екологічної стійкості малого і середнього бізнесу регіонів.

Об'єктом дослідження є процеси розвитку малого і середнього бізнесу в регіонах України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади та практичні аспекти забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.

У процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема: аналіз і синтез, індукцію і дедукцію, статистичний та порівняльний аналіз, методи групування, індексний метод, графічні та табличні методи подання інформації, а також розрахункові методи оцінювання ефективності екологічних інвестицій.

Інформаційною базою дослідження слугували офіційні дані Державної служби статистики України та її територіальних органів, матеріали міжнародних фінансових організацій, нормативно-правові акти України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, а також результати власних розрахунків автора.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні підходів до оцінювання сталого розвитку малого і середнього бізнесу на регіональному рівні з урахуванням економічної, соціальної та екологічної складових, а також у кількісному обґрунтуванні ефективності екологічних інвестицій як інструменту сталого розвитку МСП.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання органами регіонального управління, суб'єктами малого і середнього бізнесу та інституціями підтримки підприємництва при формуванні програм сталого розвитку та регіональної економічної політики.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

1.1. Сутність та роль малого і середнього бізнесу в соціально-економічному розвитку регіонів.

Малий та середній бізнес (МСБ) є невід'ємним складником ринкової економіки, що сприяє вирішенню цілої низки соціальних, економічних та науково-технічних проблем суспільства. На сучасному етапі розвитку економіки України малий та середній бізнес характеризується динамічністю, сприяє вирішенню проблем зайнятості населення, породжує конкуренцію, забезпечуючи зростання експортного потенціалу та наповнення внутрішнього ринку споживчими товарами та послугами. Тому уряди багатьох країн із різним рівнем соціально-економічного розвитку надають великого значення малим і середнім підприємствам, всіляко підтримують їхню діяльність. Важливим напрямом економічних реформ в Україні є також створення сприятливого середовища для формування та функціонування суб'єктів малого та середнього бізнесу, які є одним із дійових засобів розв'язання першочергових соціально-економічних проблем [1].

В Україні критерії віднесення підприємств до малих і середніх визначені Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва»[5]. Згідно з ним, до малих підприємств належать суб'єкти господарювання з кількістю працівників до 50 осіб і річним доходом до 10 млн євро, тоді як до середніх — підприємства з чисельністю персоналу від 50 до 250 осіб та доходом до 50 млн євро. Зазначені критерії дозволяють чітко окреслити місце МСБ у структурі національної та регіональної економіки.

Розвиток і діяльність підприємств малого та середнього бізнесу мають низку важливих переваг. Вони наповнюють національний ринок товарами та послугами, орієнтованими на потреби споживачів, сприяють упровадженню

інновацій та сучасних технологій, створюють робочі місця і, відповідно, знижують рівень безробіття. Крім того, їх функціонування активізує споживчий попит і стимулює зростання обсягів виробництва.

Слід підкреслити, що малий і середній бізнес істотно впливають на темпи економічного зростання, формування структури та якості валового внутрішнього продукту. Їх розвиток підтримується низкою чинників: по-перше, невеликі підприємства часто демонструють вищий обсяг реалізації порівняно з великими; по-друге, значною є частка податкових надходжень від суб'єктів МСП; по-третє, саме малі та середні компанії забезпечують значну частку нових робочих місць. Так, у країнах Європейського Союзу близько 99% усіх підприємств становлять МСП, і саме вони за останні п'ять років створили приблизно 85% нових робочих місць [2].

Особливо значущим є внесок малого та середнього бізнесу у соціально-економічний розвиток регіонів. Саме МСБ забезпечує основу формування місцевих бюджетів через сплату податків, створює умови для зайнятості на місцях і знижує рівень трудової міграції. Завдяки гнучкості та мобільності малі підприємства здатні швидко реагувати на локальні потреби громад, відновлювати економічну активність у депресивних територіях, сприяти розвитку місцевої інфраструктури та формувати регіональну економічну самодостатність.

Малий і середній бізнес відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку держави, виконуючи низку специфічних функцій:

1. Підтримка ринкових перетворень. МСП сприяють демонополізації та приватизації економіки, формують конкурентне середовище й розширюють коло суб'єктів ринкових відносин, орієнтованих на потреби споживачів і конкуренцію.

2. Залучення ресурсів, неохоплених великим бізнесом. Малі та середні підприємства вводять у господарський оборот матеріальні, природні, фінансові, трудові та інформаційні ресурси, які залишаються поза увагою великих корпорацій.

3. Покращення ситуації на ринку. МСП забезпечують більшу гнучкість ринкової структури, сприяють балансуванню попиту й пропозиції, пом'якшують цінові коливання, а також допомагають компенсувати тимчасові прогалини в пропозиції під час реформування великих підприємств. Вони задовольняють локальні й специфічні потреби споживачів.

4. Підвищення ефективності виробництва. МСП беруть на себе виробництво дрібносерійної та індивідуалізованої продукції, нерентабельної для великих компаній. Співпраця через коопераційні угоди дозволяє великим підприємствам підвищити гнучкість виробництва та зменшити комерційні ризики.

5. Створення додаткової зайнятості. МСП генерують нові робочі місця, у тому числі для працівників, які вивільняються під час реструктуризації великих підприємств.

6. Активізація підприємницької діяльності та формування середнього класу. Малий та середній бізнес стимулює ділову активність населення й сприяє розвитку соціального прошарку, який підтримує економічні реформи та забезпечує суспільну стабільність.

7. Зменшення соціальної напруги. Підприємництво сприяє зниженню майнової нерівності та зростанню доходів населення, що позитивно впливає на соціальний клімат.

8. Підвищення адаптивності економіки. Завдяки своїй мобільності МСП забезпечують більшу гнучкість національної економіки у відповідь на виклики глобалізованого ринку.

9. Сприяння демократизації та покращенню управління. Активний розвиток малого та середнього бізнесу підтримує демократичні процеси, удосконалює механізми економічного управління та підвищує ефективність організаційних структур [3].

У контексті сталого розвитку регіонів роль МСБ є особливо ваговою. Малі та середні підприємства активніше впроваджують енергоощадні технології, екологічні практики, інструменти корпоративної соціальної

відповідальності та циркулярні бізнес-моделі. Завдяки цьому МСБ стає важливим драйвером «зеленої» трансформації економіки, сприяє раціональному використанню ресурсів та формує передумови для збалансованого розвитку територій.

В останні роки чисельність суб'єктів малого підприємництва зростає, що пояснюється наявністю безумовних переваг (рисунок 1).

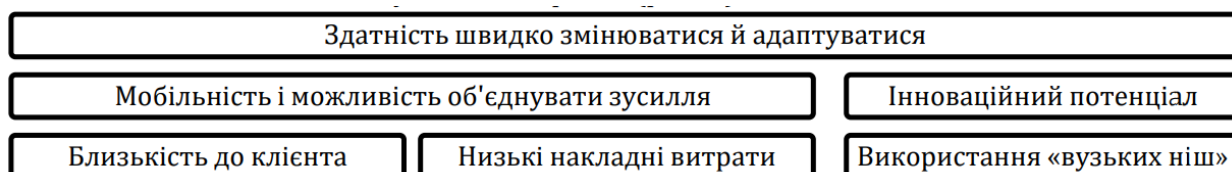

Рисунок 1 – Переваги малого і середнього бізнесу

На відміну від підприємств великого бізнесу, малі підприємства майже завжди перебувають у тісному, фактично щоденному контакті зі своїми клієнтами. Це забезпечує їм швидку адаптивність і гнучкість у реагуванні на зміни споживчих уподобань. Завдяки цьому вони здатні оперативно змінювати асортимент, впроваджувати нові рішення та досягати того, що саме їхня продукція отримує перевагу у покупця.

Підприємствам малого бізнесу доводиться постійно боротися за своє місце на ринку, адже існує значна загроза витіснення з боку середніх і великих компаній. Вони також суттєво залежать від своїх клієнтів і постачальників, що змушує їх постійно шукати шляхи зниження витрат та підвищення ефективності. Для малих підприємств характерною є здатність швидко змінюватися й адаптуватися до зовнішніх умов.

Ще однією важливою перевагою малого бізнесу є низькі накладні витрати. На відміну від великих організацій, у яких зі зростанням масштабу діяльності розширюється управлінський апарат і збільшуються витрати на його утримання, малі підприємства позбавлені надмірної внутрішньої бюрократії. Це дозволяє їм утримувати накладні витрати на відносно низькому рівні.

У міру насичення ринків збуту зростає потреба у пошуку нових товарних ніш. На відміну від великих компаній, орієнтованих на масштабування, малі

підприємства активно працюють із мікронішами. Часто на початкових етапах вони діють із мінімальним прибутком, але надалі це може забезпечити розширення ніші та створення нового значущого джерела доходу. Малий бізнес має високу здатність до адаптації не лише до ринкових змін, а й до нових технологій та змін у споживчих запитах. Крім того, малими компаніями часто керують підприємці-новатори, готові ризикувати заради підвищення ефективності та прибутковості.

Важливою перевагою малого бізнесу є також мобільність і можливість об'єднувати зусилля. Для того щоб протистояти сильним конкурентам, малі підприємства можуть утворювати різні види об'єднань — як короткострокових, так і довгострокових, що посилює їхню стійкість і конкурентоспроможність.

Разом із тим малий бізнес має і вразливі місця. Основним недоліком є невеликий розмір індивідуального капіталу. Для більшості малих підприємств головним джерелом стартового капіталу або поповнення оборотних коштів є самофінансування. Лише за умови успішної діяльності з'являється можливість отримати банківський кредит, однак комерційні банки неохоче працюють із малими позичальниками, адже невеликі кредити є для них менш вигідними та більш ризиковими.

Розвитку малого виробництва сприяють зростання диференціації та індивідуалізації попиту як у виробничому, так і в особистому споживанні. Активізація діяльності підприємств малого бізнесу позитивно впливає на оздоровлення економіки: посилюється конкуренція, створюються робочі місця, відбувається структурна перебудова, а також розширюється споживчий сектор. Крім того, малий бізнес сприяє насиченню ринку товарами та послугами, підвищенню експортного потенціалу та ефективнішому використанню місцевих ресурсів [4].

Отже, малий та середній бізнес є ключовим елементом формування конкурентоспроможної, гнучкої та інноваційної економіки регіонів. Його внесок полягає не лише у створенні робочих місць та зміцненні податкової

бази, а й у забезпеченні соціальної стабільності, стимулюванні інновацій, розвитку підприємницького середовища та сприянні сталому розвитку територій. Саме тому підтримка МСБ повинна залишатися одним із пріоритетів державної та регіональної економічної політики.

Отже, підтримка та розвиток МСБ є пріоритетним напрямом державної та регіональної політики, оскільки забезпечує не лише економічне зростання, а й соціальну стабільність та інноваційний прогрес у регіонах.

1.2 Концептуальні підходи до сталого розвитку регіону.

Активні інтеграційні та глобалізаційні процеси розширили можливості щодо впровадження змін в систему діючих інструментів державної політики України та їх адаптації до європейських стандартів. Одним із напрямів трансформації державної політики розвитку аграрного сектору є зміна фундаментального концепту в частині переходу від поняття «розвитку», котрий включав досягнення базових соціально-економічних чинників, до поняття «сталого розвитку», що передбачає включення складників екологічного напрямку та формування соціо-економіко-екологічної моделі, яка є максимально адаптованою до європейських стандартів. Узагальнюючи різновекторні підходи до обґрунтування концепції сталого розвитку, в умовах реалізації діючої державної політики, базовим концептом є досягнення балансу використання ресурсів, збереження наявного природного потенціалу та безпечного навколишнього середовища для майбутніх поколінь. Визначення стратегічних напрямів, формування цілей та завдань для забезпечення успішної імплементації концепції сталого розвитку регіонів, як складового елемента діючої державної політики України, є вкрай актуальним. При цьому на сьогодні потребують перегляду чинні підходи державної політики з урахуванням розширення повноважень органів місцевого самоврядування та перерозподілу ступеню відповідальності між державним та місцевими рівнями влади [6].

У сучасній науковій літературі виокремлюють кілька ключових концептуальних підходів до сталого розвитку регіону:

- трикомпонентний підхід (економічний – соціальний – екологічний баланс);
- розширений підхід good governance, що додає інституційну та управлінську спроможність;
- регіональний (територіальний) підхід, орієнтований на розвиток територій відповідно до принципів ЄС (Territorial Agenda 2030);
- підхід резильєнтності (resilience), який спрямований на відновлюваність, адаптацію та управлінську стійкість територій, включає економічні, соціальні, екологічні, інституційні та комунікаційні компоненти, та підтримує реалізацію Цілей сталого розвитку [12];
- підхід “green transition” у межах Європейського зеленого курсу;
- принцип “leave no one behind”, на якому базуються Цілі сталого розвитку ООН.

Робота Домашевської [19] підкреслює, що інтеграція принципів регіональної резильєнтності у практику сталого розвитку дозволяє створити більш адаптивні, інноваційні та ефективні механізми стратегічного управління територіями, що особливо актуально у контексті повоєнного відновлення.

Таблиця 1.1 - Компоненти регіональної резильєнтності та їх зв'язок із ЦСР

Компонент резильєнтності	Основні характеристики	Відповідні ЦСР
Економічна	Підтримка бізнесу, інновації, економічна стабільність	8, 9
Соціальна	Соціальна згуртованість, зайнятість, охорона здоров'я, рівність	1, 3, 10
Екологічна	Баланс ресурсів, захист природи, сталий розвиток екосистем	6, 13, 15

Інституційна	Ефективне управління, прозорість, дотримання законодавства	16
Комунікаційна	Партнерство, відкритість, горизонтальна взаємодія	11, 16, 17

Така модель дозволяє не лише описати концепт резильєнтності, а й зв'язати його з практичними інструментами реалізації ЦСР на регіональному рівні, що відображає підхід ряду науковців [20-24].

У контексті гармонізації із законодавством ЄС важливо враховувати такі стратегічні документи, як Європейський зелений курс [7], New Leipzig Charter [8], EU Cohesion Policy 2021–2027 [9], концепцію Smart Specialisation (S3) [10], а також систему EU SDG Indicators [11], які визначають підходи до оцінки сталого розвитку на рівні регіонів і громад. Саме ці документи задають вектор, у якому нині рухається українська модель регіонального розвитку.

Зміни у державній політиці України потребують нового підходу до формування стратегічних напрямів, цілей та завдань регіонального розвитку з урахуванням розширення повноважень органів місцевого самоврядування та перерозподілу відповідальності між державним і місцевими рівнями влади. Реформа децентралізації підсилила роль територіальних громад у впровадженні політик сталого розвитку, що актуалізувало потребу у створенні системи локальних індикаторів сталого розвитку, які доповнюють національні системи моніторингу.

У межах дослідження сталого розвитку регіону важливо окреслити нормативно-правову основу, що визначає підходи до імплементації Цілей сталого розвитку (ЦСР) в Україні. Після ухвалення у 2015 році Генеральною Асамблеєю ООН глобальних Цілей сталого розвитку Україна адаптувала їх до власних соціально-економічних умов. У 2019 році Указом Президента № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» [12] було затверджено 17 національних цілей, які обов'язково враховуються під час

формування державних, галузевих та регіональних програм. Документ підкреслює важливість системного підходу до інтеграції ЦСР у всі сфери розвитку.

Важливим нововведенням у національній моделі стало включення четвертої складової — ефективного управління, що підсилює інституційну спроможність держави, передбачає впровадження європейських практик та забезпечення якісного моніторингу реалізації ЦСР.

Для побудови такої системи Кабінет Міністрів України ухвалив Розпорядження № 686-р від 21 серпня 2019 р. «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку» [13], яким визначено набір індикаторів, відповідальних органів та порядок подання інформації. У свою чергу, Постанова КМУ № 222 від 27 лютого 2019 р. «Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 р.» [14] визначила курс на гармонізацію державних статистичних спостережень з вимогами ЄС, що є фундаментом інтеграції України до європейського статистичного простору.

У 2020–2024 роках нормативна база у сфері сталого розвитку була суттєво розширена. Зокрема:

- Закон України «Про засади державної регіональної політики» [15] оновив принципи стратегічного планування та інтегрував ЦСР у регіональні стратегії;
- Постанова КМУ № 695 від 5 серпня 2020 р. затвердила Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки та визначила індикатори, узгоджені з 17 ЦСР [16];
- Постанови КМУ № 1330-р (2021, зі змінами 2023 р.) [17] та № 1064 (2022) [18] деталізували порядок збору статистичних даних щодо регіонального розвитку, запровадили єдиний підхід до моніторингу.

Важливим кроком стало ухвалення у 2023 році Закону України «Про Національну систему стійкості», який розширив концепцію сталого розвитку за рахунок ризик-орієнтованого підходу до територіального управління.

Поглиблення євроінтеграції сприяло активній гармонізації національної системи моніторингу зі стандартами ЄС. У 2022–2024 роках розпочато імплементацію Європейської системи індикаторів сталого розвитку (EU SDG indicators), що забезпечує порівнюваність показників прогресу України з даними країн-членів ЄС.

У зв'язку з війною та формуванням політик повоєнного відновлення у 2022–2024 роках активізувалася робота держави та регіонів у напрямі інтеграції принципів сталого розвитку у планування. У межах Плану відновлення України сталий розвиток та резилієнтність територій визначено окремими пріоритетами, що підсилює роль ЦСР у формуванні стратегій регіонів і громад.

Попри істотне оновлення нормативно-правової бази, залишається низка проблем, пов'язаних із забезпеченням повноти та якості даних на регіональному і місцевому рівнях. Часткова відсутність статистичної інформації ускладнює побудову ефективної системи моніторингу та управління, порушує взаємозв'язок між вертикальними (національними) та горизонтальними (регіональними і локальними) елементами системи оцінювання.

За висновками Резнікової О. О. [20] та Ковалівської С. В. [21], подолання цієї проблеми можливе через внесення змін до Указу Президента № 722/2019 щодо обов'язковості збору статистичних даних про реалізацію ЦСР на регіональному та місцевому рівнях. Це дозволить сформувати повноцінну інформаційну базу та забезпечити ефективне стратегічне управління розвитком територій.

Домашевська [19] відзначає, що для підсилення резильєнтності територій необхідно:

- покращувати стратегічне планування на всіх рівнях;
- зміцнювати інституційну та управлінську спроможність;
- впроваджувати інноваційні та цифрові інструменти управління;
- розвивати людський потенціал;

- забезпечувати горизонтальну комунікацію та партнерство між громадами.

Такі підходи дозволяють створити більш адаптивну, стійку та інноваційну систему управління регіональним розвитком, що актуально для постконфліктного та післявоєнного відновлення територій України.

Аналіз нормативно-правової бази та концептуальних підходів свідчить, що стратегічні засади сталого розвитку регіонів в Україні визначені чітко, однак потребують поглиблення у частині статистичного забезпечення, моніторингу, інституційної координації та інтеграції з європейськими управлінськими стандартами. Застосування підходу резильєнтності, зв'язаного з ЦСР та європейськими практиками, дозволяє сформувати ефективну модель сталого розвитку територій у сучасних умовах.

1.3. Теоретичні основи оцінювання сталого розвитку малого і середнього бізнесу

Сталий розвиток підприємства базується на концепції сталого розвитку, сформульованій ООН у 1987 році. Відповідно до цього підходу, розвиток повинен забезпечувати задоволення потреб нинішнього покоління без загрози можливостям майбутніх поколінь. У межах підприємницької діяльності це означає досягнення збалансованості між економічними, соціальними та екологічними аспектами функціонування підприємства.

У сучасних умовах бізнес усе частіше усвідомлює, що довгостроковий успіх неможливий за умови орієнтації виключно на фінансові результати. Підприємства, особливо у секторі МСБ, повинні розвиватися як відкриті адаптивні соціо-еколого-економічні системи, здатні до змін, інновацій, гнучкої перебудови бізнес-процесів та відповідального використання ресурсів. Як зазначає низка авторів, сталий розвиток підприємства охоплює

всі сфери його діяльності та є безперервним процесом вдосконалення, пошуку можливостей підвищення ефективності та взаємодії зі стейкхолдерами.

Оцінювання сталого розвитку малого та середнього бізнесу ґрунтується на системі показників, які відображають три ключові складові сталості:

1. ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ МСБ РЕГІОНУ

1. Частка МСБ у структурі економіки регіону

$$\mathcal{C}_{\text{МСБ}} = \frac{K_{\text{МСБ}}}{K_{\text{підпр}}} \times 100\% \quad (1.1)$$

де

$K_{\text{МСБ}}$ — кількість суб'єктів МСБ у регіоні;

$K_{\text{підпр}}$ — загальна кількість підприємств.

2. Внесок МСБ у валовий регіональний продукт

$$\text{ВРП}_{\text{МСБ}} = \frac{\text{Дод}_{\text{МСБ}}}{\text{ВРП}_{\text{регіону}}} \times 100\% \quad (1.2)$$

де

$\text{Дод}_{\text{МСБ}}$ — додана вартість, створена МСБ.

3. Середня продуктивність МСБ у регіоні

$$\text{П}_{\text{МСБ}} = \frac{\text{ВРП}_{\text{МСБ}}}{\mathcal{C}_{\text{зайнятих МСБ}}} \quad (1.3)$$

4. Частка зайнятих у секторі МСБ

$$\mathcal{C}_{\text{зайнятих}} = \frac{\mathcal{C}_{\text{МСБ}}}{\mathcal{C}_{\text{заг}}} \times 100\% \quad (1.4)$$

5. Темп приросту МСБ у регіоні

$$T_{\text{прир}} = \frac{K_{\text{МСБ}}^t - K_{\text{МСБ}}^{t-1}}{K_{\text{МСБ}}^{t-1}} \times 100\% \quad (1.5)$$

6. Частка інноваційно активних МСБ

$$\mathcal{C}_{\text{інн}} = \frac{K_{\text{інн МСБ}}}{K_{\text{МСБ}}} \times 100\% \quad (1.6)$$

2. СОЦІАЛЬНІ ПОКАЗНИКИ РОЗВИТКУ МСБ У РЕГІОНІ

1. Рівень зайнятості в секторі МСБ

$$P_{\text{зайн}} = \frac{Ч_{\text{зайнятих МСБ}}}{ЕП_{\text{регіону}}} \times 100\% \quad (1.7)$$

де

$ЕП_{\text{регіону}}$ — економічно активне населення регіону.

2. Середній рівень оплати праці в МСБ регіону

$$ЗП_{\text{МСБ}} = \frac{\text{ФОП}_{\text{МСБ}}}{Ч_{\text{зайнятих МСБ}}} \quad (1.8)$$

3. Створення нових робочих місць МСБ

$$РМ_{\text{нов}} = \frac{Ч_{\text{нових РМ}}}{Ч_{\text{зайнятих МСБ}}} \times 100\% \quad (1.9)$$

4. Частка МСБ, що беруть участь у соціальних ініціативах

$$Ч_{\text{соц}} = \frac{К_{\text{соц активних МСБ}}}{К_{\text{МСБ}}} \times 100\% \quad (1.10)$$

3. ЕКОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ (ДЛЯ РЕГІОНАЛЬНОГО МСБ)

1. Частка МСБ, що впроваджують екологічні технології

$$Ч_{\text{еко МСБ}} = \frac{К_{\text{еко МСБ}}}{К_{\text{МСБ}}} \times 100\% \quad (1.11)$$

2. Частка відходів, утилізованих МСБ регіону

$$У_{\text{відх}} = \frac{В_{\text{утил}}}{В_{\text{заг}}} \times 100\% \quad (1.12)$$

3. Обсяг викидів МСБ на одиницю продукції в регіоні (усереднений показник)

$$I_{\text{вик}} = \frac{\sum BK_i}{\sum \text{ВП}_i} \quad (1.13)$$

4. Частка підприємств МСБ, сертифікованих за ISO 14001

$$Ч_{\text{ISO}} = \frac{K_{\text{ISO}}}{K_{\text{МСБ}}} \times 100\% \quad (1.14)$$

5. Частка МСБ, які застосовують енергоефективні технології

$$\mathcal{C}_{EE} = \frac{K_{EE}}{K_{МСБ}} \times 100\% \quad (1.15)$$

У процесі аналізу встановлено, що частина статистичних показників, необхідних для повного розрахунку інтегрованої системи оцінки розвитку малого та середнього бізнесу, відсутня у відкритих даних територіального управління статистики. Зокрема, не подаються або не виокремлюються у структурі офіційної статистики такі дані, як:

- обсяг створеної доданої вартості саме сектором МСБ (потрібно для розрахунку внеску МСБ у ВРП);
- кількість інноваційно активних МСБ і обсяг інноваційних витрат у розрізі конкретно МСБ, а не всіх промислових підприємств;
- показники екологічної активності підприємств саме МСБ:
  - обсяг утворених та утилізованих відходів МСБ,
  - обсяг викидів МСБ за видами економічної діяльності,
  - кількість МСБ, що впроваджують екологічні або енергоефективні технології,
  - кількість підприємств МСБ, сертифікованих за ISO 14001;
- кількість новостворених робочих місць саме у секторі МСБ;
- економічно активне населення у розрізі МСБ, необхідне для точного розрахунку рівня зайнятості.

Наявні дані статистики містять важливу інформацію — такі показники, як кількість діючих підприємств, кількість зайнятих працівників, фонд оплати праці, фінансові результати, обсяги реалізованої продукції тощо, однак вони не деталізуються окремо для МСБ у повному обсязі, або ж надаються лише у загальному розрізі за видами економічної діяльності.

У зв'язку з цим повний розрахунок окремих економічних, соціальних та екологічних індикаторів розвитку МСБ є неможливим, що створює аналітичні обмеження та може впливати на точність оцінювання стану і динаміки цього сектора в регіоні.

Попри це, наявні статистичні дані дозволяють здійснити часткову оцінку розвитку МСБ та сформулювати висновки щодо основних тенденцій,

структурних характеристик та ключових проблем функціонування сектору в регіоні.

Класичні методи оцінки сталості

- Метод індексів сталості (Sustainability Indexes) — інтегральні показники, що об'єднують економічні, екологічні та соціальні індикатори.

- Метод КРІ сталого розвитку — оцінювання за набором ключових показників продуктивності, адаптованих під кожен складову сталості.

- Метод ESG-аналізу (Environmental, Social, Governance) — сучасний підхід, що використовується міжнародними фінансовими інституціями для оцінки соціально відповідального бізнесу.

- Балансована система показників (BSC) — розширення класичної моделі BSC шляхом включення екологічних та соціальних критеріїв.

Усі ці підходи дозволяють формувати комплексну картину розвитку МСБ та визначати, наскільки бізнес відповідає принципам сталості.

Сучасна концепція сталого розвитку підприємств нерозривно пов'язана з принципами циркулярної економіки, яка передбачає мінімізацію відходів та максимально ефективне використання ресурсів. Для малого і середнього бізнесу цей підхід відкриває можливості зниження витрат, підвищення ефективності та покращення конкурентоспроможності.

Основні інструменти циркулярної економіки для МСБ:

- Рециркуляція та переробка сировини — повторне використання матеріалів, що зменшує витрати та екологічний слід.

- Екодизайн — розробка продукції з урахуванням можливості подальшої переробки.

- Подовження життєвого циклу продукції — ремонт, модернізація, сервісне обслуговування.

- Моделі спільного використання (sharing economy) — прокат, лізинг, оренда обладнання.

- Використання відновлюваних ресурсів — реінтеграція відходів у виробництво.

- Цифровізація процесів (Smart production, IoT, big data) — оптимізація ресурсоспоживання.

Для сектору МСБ циркулярні моделі виступають не лише засобом екологізації діяльності, але й джерелом інновацій та нових бізнес-моделей, що зміцнюють стійкість підприємств у довгостроковій перспективі.

Теоретичні основи оцінювання сталого розвитку МСБ ґрунтуються на поєднанні екологічних, економічних і соціальних аспектів. Сучасні підприємства повинні діяти як адаптивні системи, впроваджувати інновації, удосконалювати управління та взаємодіяти зі стейкхолдерами. Використання комплексних методик оцінювання, а також впровадження інструментів циркулярної економіки дозволяє малим і середнім підприємствам забезпечити довгострокову конкурентоспроможність, стійкість та відповідальність перед суспільством і майбутніми поколіннями.

Висновок до розділу 1.

У першому розділі було розглянуто теоретичні засади функціонування малого і середнього бізнесу, концептуальні підходи до сталого розвитку регіонів, а також наукові основи оцінювання сталого розвитку МСБ. Узагальнення отриманих результатів дає змогу сформулювати такі висновки.

По-перше, малий і середній бізнес є ключовим елементом соціально-економічного розвитку держави та її регіонів. МСБ відіграє важливу роль у формуванні конкурентоспроможної економіки, забезпечує значну частку зайнятості, збільшує податкові надходження до місцевих бюджетів, сприяє насиченню ринку товарами та послугами, розширює підприємницьке середовище та стимулює інноваційну активність. Гнучкість, динамічність та здатність до адаптації надають МСБ можливість швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, задовольняти локальні потреби споживачів та активно сприяти розвитку територіальних громад.

По-друге, сучасні підходи до розвитку регіонів ґрунтуються на концепції сталості, яка передбачає збалансований розвиток економічної,

соціальної, екологічної та інституційної сфери. У контексті євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває гармонізація національної моделі регіональної політики з європейськими практиками, такими як Європейський зелений курс, New Leipzig Charter, EU Cohesion Policy та система індикаторів EU SDG Indicators. Розширена модель сталого розвитку включає підхід регіональної резильєнтності, який дозволяє підвищити адаптивність територій, їхню здатність до відновлення та ефективного реагування на кризові явища, що є надзвичайно актуальним у період повоєнної трансформації.

По-третє, сталий розвиток підприємств МСБ базується на інтеграції трьох взаємопов'язаних складових – економічної, соціальної та екологічної. Для оцінювання рівня сталого розвитку доцільно застосовувати комплексні методики, включаючи індекси сталості, KPI сталого розвитку, ESG-аналіз, збалансовану систему показників, а також інструменти екологічної та соціальної оцінки (LCA, аудит, опитування персоналу). Значну роль відіграють інструменти циркулярної економіки, що дозволяють підприємствам оптимізувати використання ресурсів, зменшувати екологічний вплив та формувати нові, більш ефективні бізнес-моделі.

Узагальнюючи викладене, можна стверджувати, що стійкість і конкурентоспроможність регіонів значною мірою залежать від ефективності функціонування малого і середнього бізнесу, а також від здатності підприємств упроваджувати принципи сталого розвитку. Формування сучасної моделі регіональної політики повинно ґрунтуватися на поєднанні державної підтримки МСБ, розвитку інституційної спроможності територіальних громад, удосконаленні системи моніторингу ЦСР та інтеграції європейських стандартів. Саме таке поєднання забезпечує можливість створення стійких, інноваційних та соціально орієнтованих регіональних економік, здатних до довгострокового розвитку.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

2.1 Соціально-економічна характеристика Івано-Франківської та Волинської областей.

Івано-Франківська та Волинська області розташовані у західній частині України та належать до регіонів із помірною щільністю населення і значним потенціалом соціально-економічного розвитку. Демографічна структура цих регіонів формує важливий контекст для розвитку малого і середнього бізнесу, оскільки чисельність населення, рівень урбанізації та структура зайнятості впливають на масштаби підприємницької активності та споживчий попит.

За даними Державної служби статистики України, на 1 січня 2022 року Івано-Франківська область мала близько 1,35 млн осіб постійного населення, що відповідає середнім значенням для західних областей України, з населенням приблизно 41 млн осіб у цілому по країні. У тому ж році Волинська область мала близько 1,02 млн осіб постійного населення — це трохи нижче середнього рівня по країні, але типово для регіонів з меншим рівнем урбанізації та міської економічної активності [25,26].

Демографічна структура характеризується переважанням сільського населення у Івано-Франківській області, тоді як у Волинській частка сільських територій також є високою порівняно з центральними і східними регіонами. Це створює специфічні умови для підприємництва, зокрема для розвитку агропромислового комплексу, переробної промисловості та сфер обслуговування на місцевих ринках.

У структурі економіки обох областей спостерігається значна роль торгівлі, транспорту та послуг, що відповідає загальноукраїнській тенденції до зростання частки сфери послуг у ВВП. Водночас промисловість та будівництво залишаються важливими секторами для регіонального виробництва та зайнятості. За даними статистики, частка зайнятих у

промислового та будівельного секторах у цих регіонах є порівнянню з іншими західними областями, що свідчить про збалансовану економічну структуру, де домінують як традиційні, так і сучасні галузі.

Економічні показники, такі як чисельність підприємств, обсяги реалізації продукції та кількість зайнятих, демонструють, що Івано-Франківська область має дещо вищі показники підприємницької активності, ніж Волинська, що може бути пов'язано з більш розвиненою туристичною інфраструктурою та вищим рівнем урбанізації. З іншого боку, Волинська область характеризується більшою концентрацією підприємств у сфері торгівлі та логістики, враховуючи її транспортне розташування ближче до міжнародних кордонів.

Порівняно з середніми показниками по Україні, обидві області мають вищу питому вагу МСП у загальній структурі підприємництва та виробництва, що відповідає загальнодержавній тенденції до розвитку малого і середнього бізнесу як основи регіональної економіки.

Проведемо порівняльний аналіз по регіонах України по показнику Кількості суб'єктів господарювання.

Таблиця 2.1 – Кількість діючих суб'єктів господарювання та фізичних осіб-підприємців за регіонами України у 2022–2023 роках

Регіон	Кількість діючих суб'єктів господарювання							
	2022				2023			
	усього, одиниць	Частка суб'єктів госп-ння	з них фізичних осіб-підприємців, од	Частка ФОП у заг к-ті суб'єктів госп-ння	усього, одиниць	Частка суб'єктів госп-ння	з них фізичних осіб-підприємців, одиниць	Частка ФОП у заг к-ті суб'єктів госп-ння
Україна	1732508	100	1470584	85	1913193	100	1605341	83,909
Вінницька обл	65869	4	57835	3	73106	4	63844	3,337
Волинська обл	40601	2	35399	2	45974	2	39999	2,091
Дніпропетровська обл	143055	8	118499	7	160478	8	132750	6,939
Донецька обл	29846	2	26878	2	28845	2	25571	1,337
Житомирська обл	47797	3	42389	2	52588	3	46245	2,417
Закарпатська обл	45447	3	40548	2	48761	3	43074	2,251
Запорізька обл	48945	3	40998	2	51204	3	41636	2,176

Івано - Франківська обл.	54282	3	48228	3	60421	3	53342	2,788
Київська обл	108241	6	93580	5	124761	7	106752	5,580
Кіровоградська обл	35621	2	28535	2	39725	2	32032	1,674
Луганська обл	5502	0	5169	0	4282	0	3260	0,170
Львівська обл	133117	8	116391	7	149350	8	129565	6,772
Миколаївська обл	43830	3	36836	2	49324	3	40764	2,131
Одеська обл	117451	7	100386	6	128752	7	108295	5,660
Полтавська обл	60514	3	51435	3	67411	4	57185	2,989
Рівненська обл	42857	2	37822	2	47982	3	42250	2,208
Сумська обл	38695	2	33779	2	41630	2	36306	1,898
Тернопільська обл	37908	2	33787	2	41357	2	36570	1,911
Харківська обл	141726	8	125709	7	150589	8	131806	6,889
Херсонська обл	15318	1	13644	1	15964	1	13331	0,697
Хмельницька обл	60661	4	54463	3	67226	4	60147	3,144
Черкаська обл	52443	3	45154	3	57843	3	49601	2,593
Чернівецька обл	38783	2	35761	2	42402	2	38744	2,025
Чернігівська обл	38302	2	34010	2	42186	2	37215	1,945
м. Київ	285697	16	213349	12	321032	17	235057	12,286

Наведені в таблиці дані дають змогу оцінити регіональний розподіл підприємницької активності в Україні та визначити місце Івано-Франківської і Волинської областей у загальнодержавному масштабі. Показники кількості діючих суб'єктів господарювання та фізичних осіб-підприємців (ФОП) є базовими індикаторами розвитку малого і середнього бізнесу, оскільки відображають масштаби економічної активності, рівень самозайнятості населення та структурні особливості регіональної економіки.

У 2022 році в Україні функціонувало 1732,5 тис. суб'єктів господарювання, з яких 85 % становили фізичні особи-підприємці, що свідчить про домінування малого бізнесу у структурі національної економіки. У 2023 році загальна кількість суб'єктів господарювання зросла до 1 913,2 тис. одиниць, однак частка ФОП дещо знизилася до 83,9 %, що може свідчити про поступове відновлення діяльності юридичних осіб або структурні зміни у підприємницькому середовищі.

Івано-Франківська область у 2022 році налічувала 54,3 тис. діючих суб'єктів господарювання, що становить близько 3 % загальноукраїнського показника. У 2023 році їх кількість зросла до 60,4 тис. одиниць, зберігши аналогічну частку у загальній кількості суб'єктів господарювання України.

Частка фізичних осіб-підприємців у структурі бізнесу області залишається стабільно високою (понад 88 %), що свідчить про виражену орієнтацію регіону на мале підприємництво та самозайнятість населення.

Волинська область характеризується меншими абсолютними масштабами підприємницької активності. У 2022 році тут діяло 40,6 тис. суб'єктів господарювання, що відповідало близько 2 % загальноукраїнського рівня, а у 2023 році — 46,0 тис. одиниць, із збереженням тієї ж частки. Частка ФОП у структурі бізнесу Волинської області також є дуже високою (близько 87 %), що вказує на подібну до Івано-Франківської області модель розвитку підприємництва, засновану на малому бізнесі.

Порівняно з економічно потужнішими регіонами — такими як м. Київ, Дніпропетровська, Харківська та Львівська області — Івано-Франківська і Волинська області не входять до групи лідерів за кількістю суб'єктів господарювання. Водночас вони демонструють стійке зростання підприємницької активності у 2023 році, що є позитивною тенденцією в умовах загальноекономічної нестабільності та воєнних викликів.

Таким чином, аналіз кількості діючих суб'єктів господарювання дозволяє зробити висновок, що Івано-Франківська та Волинська області займають середні позиції у регіональному рейтингу України, маючи при цьому високу частку фізичних осіб-підприємців у структурі бізнесу. Це підтверджує важливу роль малого підприємництва як основи економічної активності в цих регіонах та створює підґрунтя для подальшого аналізу галузевої структури й результативності малого і середнього бізнесу.

Після аналізу кількості діючих суб'єктів господарювання та ролі фізичних осіб-підприємців у регіональній структурі підприємництва доцільно перейти до оцінки економічних результатів їх діяльності. Кількісні показники не завжди повністю відображають реальний внесок суб'єктів господарювання в економіку регіону, тому важливим є аналіз обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) та визначення частки ФОПів у формуванні цих обсягів. З цією метою в таблиці 2.2 подано регіональний розподіл обсягів реалізованої

продукції суб'єктами господарювання та фізичними особами-підприємцями у 2022–2023 роках.

Таблиця 2 - Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) суб'єктами господарювання та фізичними особами-підприємцями за регіонами України у 2022–2023 роках [25]

	усього, тис.грн	Частка обсягу реаліз-ї прод-ї суб'єкт ів госп- ня,%	з них у фізичних осіб- підпри- емців, тис.грн	Частка обсягу реаліз-ї прод-ї ФОПів в заг.обсязі реаліз.про д-ї суб. госп-ня,%	усього, тис.грн	Частка обсягу реаліз-ї прод-ї суб'єкт ів госп- ня,%	з них у фізичних осіб- підпри- емців, тис.грн	Частка обсягу реаліз-ї прод-ї ФОПів в заг.обсязі реаліз. прод-ї суб госп-ня,%
Україна	11119875561,7	100,0	86857472,4	100,0	13574894897,6	100,0	18527847,8	
Вінницька обл	272966282,3	2,5	7942930,8	9,1	358961303,8	2,6	9850007,2	8,31
Волинська обл	267377013,4	2,4	4279552,9	4,9	295123421,0	2,2	5819592,8	4,91
Дніпропетровська обл	1158990495,8	10,4	11073498,8	12,7	1411494863,4	10,4	15029532,8	12,68
Донецька обл	129009235,8	1,2	684265,3	0,8	118715847,6	0,9	1207086,8	1,02
Житомирська обл	158491954,8	1,4	3555681,4	4,1	201802230,8	1,5	5791681,0	4,89
Закарпатська обл	109037230,5	1,0	4530190,6	5,2	131054206,5	1,0	5910790,7	4,99
Запорізька обл	333668160,8	3,0	1585037,7	1,8	295402213,7	2,2	1794304,1	1,51
Івано - Франківська обл	138365047,5	1,2	3675985,9	4,2	174019413,7	1,3	5206808,9	4,39
Київська обл	660481952,6	5,9	3160163,1	3,6	881154518,9	6,5	4866969,2	4,11
Кіровоградська обл	143748329,6	1,3	1502552,0	1,7	178062237,1	1,3	2167275,1	1,83
Луганська обл	4529563,1	0,0	91804,2	0,1	848625,6	0,0	152252,2	0,13
Львівська обл	712145762,5	6,4	6301361,0	7,3	855380676,8	6,3	8700087,5	7,34
Миколаївська обл	127320443,0	1,1	1883690,3	2,2	168079257,2	1,2	2523972,8	2,13
Одеська обл	468762953,0	4,2	3637372,9	4,2	574738189,0	4,2	4172161,7	3,52
Полтавська обл	324746781,0	2,9	4683658,0	5,4	375757319,2	2,8	5873514,5	4,96
Рівненська обл	122717282,3	1,1	1802629,2	2,1	156042832,4	1,1	2536731,5	2,14
Сумська обл	125256886,6	1,1	1287293,8	1,5	153332816,3	1,1	2444183,0	2,06
Тернопільська обл	137115356,2	1,2	3879224,9	4,5	163166516,0	1,2	4900390,2	4,13
Харківська обл	381100380,8	3,4	5732628,1	6,6	507562185,1	3,7	7442615,0	6,28
Херсонська обл	31697594,7	0,3	145427,1	0,2	10997420,8	0,1	228977,5	0,19
Хмельницька обл	170757315,9	1,5	2955726,2	3,4	200328256,0	1,5	4009774,0	3,38
Черкаська обл	297398542,0	2,7	6528466,3	7,5	342516924,8	2,5	7564169,1	6,38
Чернівецька обл	67140176,4	0,6	1642846,8	1,9	99741984,6	0,7	3981379,9	3,36
Чернігівська обл	114365154,2	1,0	1261597,9	1,5	143750292,8	1,1	1644683,6	1,39
м. Київ	4662685666,9	41,9	3033887,2	3,5	5776861344,5	42,6	4708906,7	3,97

Аналіз обсягів реалізованої продукції суб'єктами господарювання у 2022–2023 роках свідчить про значну територіальну концентрацію економічної активності в Україні. У загальнонаціональному масштабі

найбільший обсяг реалізації стабільно припадає на м. Київ, частка якого у 2022 році становила 41,9 %, а у 2023 році зросла до 42,6 %. Це підтверджує домінуючу роль столиці як фінансово-економічного центру країни.

Серед регіонів лідируючі позиції за обсягами реалізованої продукції займають Дніпропетровська, Київська, Львівська, Одеська та Харківська області, кожна з яких формує від 3 % до понад 10 % загального обсягу реалізації. Така структура відображає концентрацію промислового виробництва, торгівлі та логістичних центрів у цих регіонах.

Івано-Франківська та Волинська області характеризуються помірним рівнем економічної активності. Частка Івано-Франківської області у загальному обсязі реалізованої продукції зросла з 1,2 % у 2022 році до 1,3 % у 2023 році, що свідчить про поступове відновлення та нарощування економічного потенціалу регіону. Волинська область зберігає стабільну частку на рівні 2,2–2,4 %, демонструючи відносну стійкість до економічних шоків.

Важливою особливістю є внесок фізичних осіб-підприємців у формування обсягів реалізації. Хоча частка ФОПів у загальноукраїнському обсязі реалізації залишається відносно невисокою, у західних регіонах, зокрема в Івано-Франківській, Волинській, Львівській та Тернопільській областях, вона є помітно вищою, що свідчить про підвищену роль малого підприємництва та самозайнятості у регіональній економіці.

Для поглиблення аналізу регіональних особливостей розвитку підприємницького сектору доцільно зіставити кількісні показники діяльності суб'єктів господарювання з їх економічним внеском. З цією метою на рисунку 2.1 подано порівняльну характеристику кількості діючих суб'єктів господарювання та частки обсягу реалізованої продукції за регіонами України у 2023 році. Використання комбінованого графічного підходу дозволяє виявити структурні диспропорції між масштабами підприємницької активності та її результативністю.

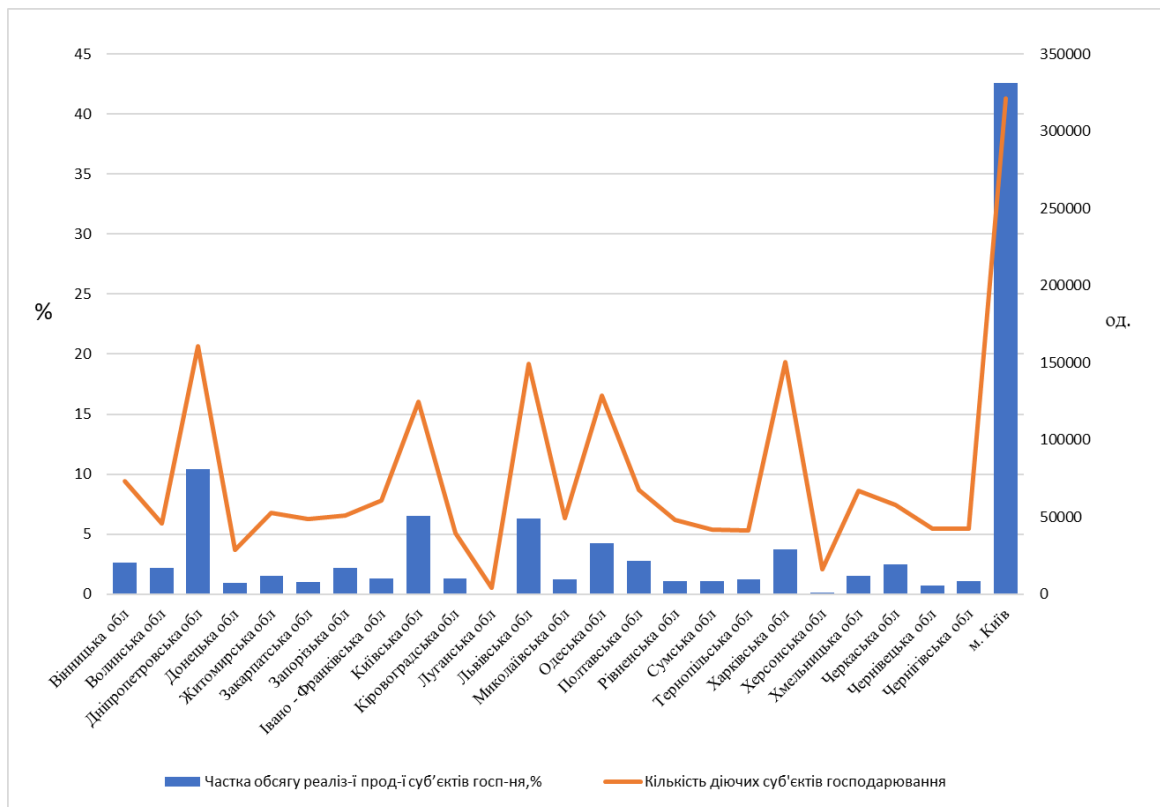

Рисунок 2.1 – Співвідношення кількості діючих суб'єктів господарювання та частки обсягу реалізованої продукції за регіонами України у 2023 році

Дані рисунка 2.1 свідчать про значну нерівномірність регіонального розподілу економічної активності в Україні. Найбільша концентрація обсягів реалізованої продукції спостерігається у м. Києві, яке формує понад 40 % загальноукраїнського обсягу реалізації, що суттєво перевищує його частку у загальній кількості суб'єктів господарювання. Серед областей-лідерів за економічним внеском виділяються Дніпропетровська, Київська, Львівська та Харківська області, де поєднується значна кількість підприємств із високими обсягами реалізації.

Івано-Франківська та Волинська області характеризуються відносно високою часткою діючих суб'єктів господарювання за помірної частки обсягів реалізованої продукції, що свідчить про домінування малого бізнесу та орієнтацію на дрібні й середні форми підприємницької діяльності. Така структура є типовою для західних регіонів України і формує передумови для

подальшого аналізу ефективності функціонування малого і середнього бізнесу з урахуванням принципів сталого розвитку.

Таким чином, зіставлення кількісних і вартісних показників дозволяє зробити висновок, що регіони з відносно невеликою кількістю суб'єктів господарювання можуть мати суттєвий економічний внесок за рахунок активної діяльності малого бізнесу, тоді як високі обсяги реалізації у промислово розвинених регіонах формуються переважно за рахунок великих підприємств.

Отримані результати аналізу кількості діючих суб'єктів господарювання та обсягів реалізованої продукції за регіонами України дозволяють сформулювати цілісне уявлення про місце Івано-Франківської та Волинської областей у національному економічному просторі. Обидва регіони не належать до групи найбільших за абсолютними обсягами реалізації чи чисельністю бізнесу, проте демонструють стійку динаміку розвитку підприємницького сектору, що є характерною ознакою регіонів з домінуванням малого та середнього бізнесу.

Порівняння кількісних і вартісних показників свідчить, що в Івано-Франківській та Волинській областях питома вага фізичних осіб-підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання є стабільно високою, що підтверджує ключову роль малого бізнесу у формуванні регіональної економіки. Водночас їх внесок в обсяги реалізованої продукції є відносно меншим порівняно з промислово розвиненими регіонами, що вказує на переважання дрібних форм підприємницької діяльності та сервісної спеціалізації.

Аналіз обсягів реалізації показує, що Івано-Франківська область у 2023 році дещо посилила свої позиції порівняно з 2022 роком, тоді як Волинська область зберігає стабільну частку у загальноукраїнських обсягах. Це свідчить про різні траєкторії розвитку МСП: для Івано-Франківської області характерною є поступова активізація підприємницької діяльності, тоді як Волинська область демонструє відносну стабільність економічної структури.

Таким чином, проведений аналіз загальних соціально-економічних показників створює необхідне підґрунтя для подальшого поглибленого дослідження динаміки, структури та ефективності функціонування малого і середнього бізнесу в обох регіонах. У наступному підрозділі буде зосереджено увагу на детальному аналізі кількісних, галузевих та фінансових характеристик МСП, що дозволить виявити специфічні особливості розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській і Волинській областях.

2.2 Порівняльний аналіз показників діяльності МСБ Івано-Франківської та Волинської областей.

Розвиток малого та середнього бізнесу в регіоні доцільно розглядати комплексно, охоплюючи як діяльність підприємств, так і фізичних осіб-підприємців (ФОПів). Це пов'язано з тим, що саме сукупність цих двох категорій формує повну структуру бізнес-середовища області, визначає його масштаб, економічну активність та вплив на зайнятість населення.

У першій частині аналізу розглянемо загальну кількість суб'єктів господарювання, їх структуру та обсяги реалізованої продукції, що дозволяє оцінити внесок ФОПів і підприємств у функціонування бізнесу регіону. Окрема увага приділяється частці ФОПів у загальній кількості бізнесу та в обсягах реалізації, оскільки ці показники наочно демонструють існуючу нерівномірність між чисельністю суб'єктів та їх економічною результативністю.

Після цього у буде проведено деталізований аналіз лише підприємств малого та середнього бізнесу, включаючи їх чисельність, частку у складі всіх суб'єктів господарювання, обсяги реалізації продукції та показники зайнятості. Такий підхід дозволяє виокремити специфіку функціонування саме підприємств МСП, порівняти їх динаміку з загальною картиною бізнес-середовища та встановити ключові тенденції розвитку.

Таблиця 2.3 - Динаміка та структурк кількості суб'єктів господарювання та обсягу реалізованої продукції в Івано-Франківській області за 2020–2024 роки

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість суб'єктів господарювання, всього	55477	55196	54282	60421	63130
у т.ч. підприємства	8124	7793	6054	7079	7127
у т.ч. ФОПи	47353	47403	48228	53342	56003
Частка ФОПів у заг.кількості суб'єктів господарювання, %	85,36	85,88	88,85	88,28	88,71
Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), тис.грн	152251320	194605278,6	138365047,5	174019413,7	190677028
у т.ч. підприємства	126580941,9	159044346,1	134689061,6	168812604,8	184724214
у т.ч. ФОПи	25670378,1	35560932,5	3675985,9	5206808,9	5952814
Частка ФОПів у обсягах реалізованої продукції (товарів, послуг), %	16,86	18,27	2,66	2,99	3,12

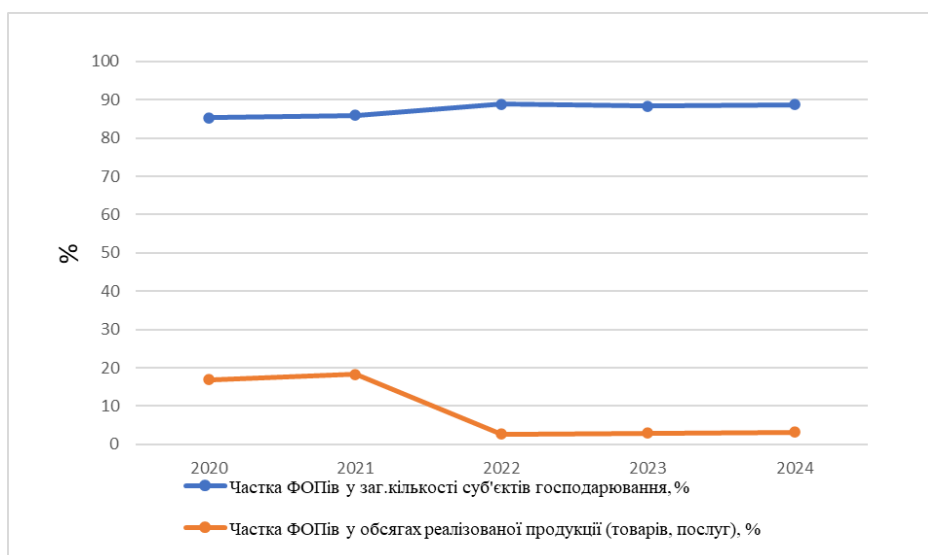

Рисунок 2.2 – Частка ФОПів у загальній кількості суб'єктів господарювання і обсягах реалізованої продукції в Івано-Франківській області

У Івано-Франківській області у 2020–2024 роках спостерігається поступове збільшення загальної кількості суб'єктів господарювання — з 55 477 у 2020 році до 63 130 у 2024 році. Основну частку становлять фізичні особи-підприємці (ФОПи), частка яких у загальній кількості суб'єктів господарювання коливається на рівні 85–89 %, що свідчить про високий рівень підприємницької активності серед населення. Кількість юридичних осіб (підприємств) за цей період зменшилась у 2022 році, однак у подальші роки відновила зростання, досягнувши 7 127 у 2024 році.

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) також демонструє загальну тенденцію до зростання: від 152,3 млрд грн у 2020 році до 190,7 млрд грн у 2024 році. При цьому значну частину обсягів реалізації забезпечують підприємства, тоді як внесок ФОПів залишається незначним — від 16,9 % у 2020 році до лише 3,1 % у 2024 році. Особливо помітним є різкий спад частки ФОПів у 2022 році до 2,66 %, що можна пов'язати з економічними та ринковими труднощами. Незважаючи на це, кількість ФОПів зростає, що свідчить про їх активне залучення до підприємницької діяльності, хоча їхня продуктивність у порівнянні з підприємствами залишається низькою.

Тепер проведемо аналіз по Волинській області.

Таблиця 2.4 - Динаміка та структура кількості суб'єктів господарювання та обсягу реалізованої продукції в Волинській області за 2020–2024 роки

Показники	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість суб'єктів господарювання, всього	41711	41089	40601	45974	48942
у т.ч. підприємства	6047	6280	5202	5975	5939
у т.ч. ФОПи	35664	34809	35399	39999	43003
Частка ФОПів у заг. кількості суб'єктів господарювання, %	85,50	84,72	87,19	87,00	87,87
Обсяг реалізованої продукції, (товарів, послуг), тис.грн	199962825,7	269012909,2	267377013,4	295123421	321981458,6
у т.ч. підприємства	178508652,8	238567740	263097460,5	289303828,2	315276273,2
у т.ч. ФОПи	21454172,9	30445169,2	4279552,9	5819592,8	6705185,4
Частка ФОПів у обсягах реалізованої продукції (товарів, послуг), %	10,73	11,32	1,60	1,97	2,08

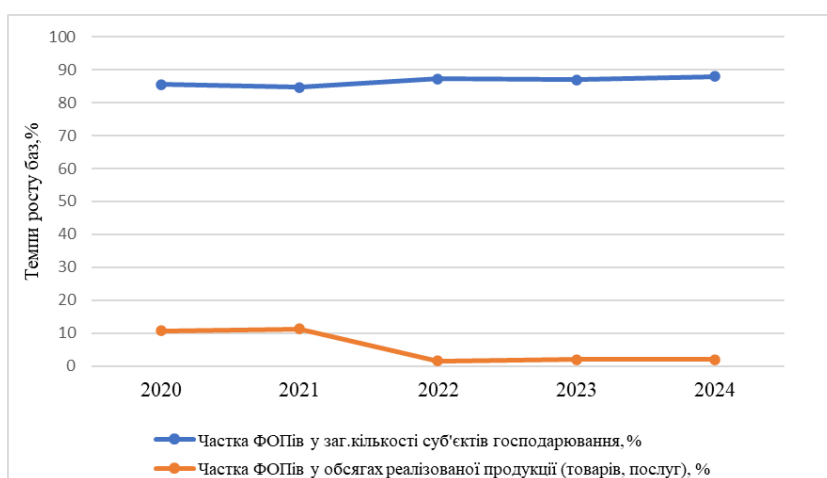

Рисунок 2.3 – Частка ФОПів у загальній кількості суб'єктів господарювання і обсягах реалізованої продукції в Волинській області

За даними таблиці 2.4, у Волинській області у 2020–2024 роках спостерігається стабільне зростання загальної кількості суб'єктів господарювання — від 41 711 у 2020 році до 48 942 у 2024 році. Частка фізичних осіб-підприємців (ФОПів) у структурі суб'єктів господарювання залишається високою і коливається в межах 84,7–87,9 %, що свідчить про активну підприємницьку діяльність населення. Кількість юридичних осіб (підприємств) зменшилась у 2022 році до 5 202, однак у 2023–2024 роках стабілізувалась на рівні близько 5 900.

Обсяг реалізованої продукції демонструє значне зростання протягом аналізованого періоду — від майже 200 млрд грн у 2020 році до 322 млрд грн у 2024 році. Основну частку обсягів реалізації забезпечують підприємства, тоді як внесок ФОПів залишається невеликим — від 10,7 % у 2020 році до 2,1 % у 2024 році. Найбільш помітним є різкий спад частки ФОПів у 2022 році до 1,6 %, що може відображати економічні труднощі або зміну структури ринку. Незважаючи на зростання кількості ФОПів, їхній внесок у обсяги реалізації продукції залишається низьким, що свідчить про більшу ефективність підприємств у комерційній діяльності.

Отже, Волинська область характеризується високою часткою ФОПів у загальній кількості суб'єктів господарювання при одночасному переважанні підприємств у формуванні обсягів реалізованої продукції, що відображає подібну до Івано-Франківської області структуру економіки, де масова підприємницька активність поєднується з продуктивністю організованого бізнесу.

Проведемо аналіз показників розвитку лише підприємств малого та середнього бізнесу у Івано-Франківській області зрівнявши його з показниками розвитку у Волинській області. Для цього дослідимо основні показники які впливають на ефективну роботу підприємств в обох регіонах України.

Таблиця 2.5 – Порівняння основних показників розвитку МСП в Івано-Франківській та Волинській областях в період з 2020-2024 рр.

Показники	Івано-Франківська					Волинська				
	2020	2021	2022	2023	2024	2020	2021	2022	2023	2024
Загальна кількість підприємств, одиниць	8124	7793	6054	7079	7127	6047	6280	5202	5975	5939
Частка МСП в загальній кількості підприємств, %	99,9	99,85	99,8	99,9	99,9	99,87	99,82	99,73	99,82	99,8
Загальний обсяг реалізованої продукції(робіт і послуг на підприємствах), млн. грн.	126580	159044	134689	168812	184724	178508	238567	263097	289303	315276
Частка МСП від загального обсягу реалізованої продукції(робіт і послуг) на підприємствах, %	65	63	79	72	80	77,1	73,5	71,9	75,6	77,3
Кількість найманих працівників, осіб	110725	107819	100144	96895	95820	112836	112299	105848	104937	104881
Частка найманих працівників МСП у області, %	91	89	91	93	92	85,4	84,6	78,97	80,83	79,8

Для отримання об'єктивної характеристики потрібно проаналізувати зміну основних показників діяльності МСП за допомогою методу аналізу рядів динаміки. Слід розрахувати базисні та ланцюгові значення абсолютних приростів, темпів росту, приросту. Дані показники зібрані в таблиці 2.6 Івано-Франківської та 2.7 Волинської областей.

Таблиця 2.6 – Динаміка основних показників діяльності МСП Івано-Франківської області за 2020 – 2024 роки [12]

Роки	Фактичне значення	Абсолютний приріст		Темпи росту, %		Темпи приросту, %	
		Базов.	Ланц.	Базов.	Ланц.	Базов.	Ланц.
1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна кількість підприємств, одиниць							
2020	8124			100			
2021	7793	-331	-331	95,93	95,93	-4,07	-4,07
2022	6054	-2070	-1 739	74,52	77,69	-25,48	-22,31

2023	7079	-1045	1 025	87,14	116,93	-12,86	16,93
2024	7127	-997	48	87,73	100,68	-12,27	0,68
Частка МСП в загальній кількості підприємств, %							
2020	99,9			100			
2021	99,85	-0,05	-0,05	99,9	99,9	-0,05	-0,05
2022	99,88	-0,02	0,03	100	100	-0,02	0,03
2023	99,9	0	0,02	100	100	0	0,02
2024	99,9	0	0	100	100	0	0
Загальний обсяг реалізованої продукції(робіт і послуг на підприємствах), млн. грн.							
2020	126580			100			
2021	159044	32464	32464	125,65	125,65	25,65	25,65
2022	134689	8109	-24355	106,41	84,69	6,41	-15,31
2023	168812	42232	34123	133,36	125,33	33,36	25,33
2024	184724	58144	15912	145,93	109,43	45,93	9,43
Частка МСП від загального обсягу реалізованої продукції(робіт і послуг) на підприємствах, %							
2020	65			100			
2021	63	-2	-2	96,92	96,92	-3,08	-3,08
2022	79	14	16	121,54	125,40	21,54	25,40
2023	72	7	-7	110,77	91,14	10,77	-8,86
2024	80	15	8	123,08	111,11	23,08	11,11
Кількість найманих працівників, осіб							
2020	110725			100			
2021	107819	-2906	-2906	97,38	97,38	-2,62	-2,62
2022	100144	-10581	-7675	90,44	92,88	-9,56	-7,12
2023	96895	-13830	-3249	87,51	96,76	-12,49	-3,24
2024	95820	-14905	-1075	86,54	98,89	-13,46	-1,11
Частка найманих працівників МСП у області, %							
2020	91			100			
2021	89	-2	-2	97,8	97,8	-2,2	-2,2
2022	91	0	2	100	102,25	0	2,25
2023	93	2	2	102,2	102,20	2	2,20
2024	92	1	-1	101,1	98,92	1,1	-1,08

Малі та середні підприємства Івано-Франківської відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні економічного розвитку регіону. Загальна кількість підприємств області впродовж 2020–2024 років демонструє хвилеподібну динаміку з виразним спадом у 2022 році, що безпосередньо пов'язано з початком повномасштабної війни. Порівняно з базовим 2020 роком кількість підприємств у 2021 році скоротилася на 331 одиницю (–4,07%), але найбільш різкий обвал відбувся у 2022 році, коли кількість підприємств зменшилася на 2070 одиниць, що становить падіння до 74,5% від рівня 2020 року. Такий масштабний відтік бізнесу пояснюється релокацією

підприємств, призупиненням діяльності та невизначеністю на початку воєнного періоду. У 2023–2024 роках спостерігається часткове відновлення, однак навіть у 2024 році кількість підприємств залишалась на 997 менше базового значення, тобто сектор МСП ще не повернувся до довоєнних масштабів.

Частка МСП у загальній кількості зареєстрованих підприємств в Івано-Франківській області традиційно залишається стабільно високою — на рівні 99,85–99,9% протягом усього аналізованого періоду. Невеликі коливання в межах сотих часток відсотка свідчать, що структура підприємницького сектору області не зазнала істотних змін, і МСП залишаються практично абсолютною домінуючою формою бізнесу. Навіть у 2022 році, попри різке скорочення загальної кількості підприємств, частка МСП не зменшилася, що означає, що падіння відбулося рівномірно в усіх категоріях підприємств.

Загальний обсяг реалізованої продукції (робіт та послуг) демонструє чітку тенденцію до зростання, хоча й з критичним провалом у 2022 році. Вже у 2021 році спостерігалось суттєве збільшення на 25,65% порівняно з 2020 роком, що відображає економічне відновлення після COVID-кризи. У 2022 році, першому році війни, сталося різке падіння обсягів реалізації на 24,3 млрд грн у ланцюговому вимірі (–15,31% приросту), що є прямим наслідком руйнування логістики, зниження попиту та релокації підприємств. Однак у 2023–2024 роках відбувається сильне відновлення: у 2023 році обсяг реалізації зріс на 33,36%, а в 2024 — вже на 45,93% відносно бази. Це свідчить про адаптацію бізнесу до умов воєнної економіки та пожвавлення внутрішнього ринку.

Частка МСП у загальному обсязі реалізованої продукції також демонструє знакові зміни в динаміці. У 2021 році спостерігався незначний спад із 65% до 63%, тоді як у 2022 році відбувся різкий стрибок до 79%, тобто на 14 процентних пунктів. Це означає, що великі підприємства втратили значно більші обсяги реалізації порівняно з МСП, а сектор малого бізнесу проявив вищу стійкість у період шоку. У 2023 році частка дещо знижується до

72%, що відображає поступове відновлення великого бізнесу, однак у 2024 році знову зростає до 80%, і це є одним із найвищих показників за весь період. Таким чином, війна структурно посилила роль МСП в економіці області.

Кількість найманих працівників у секторі підприємств демонструє поступовий та стабільний спад протягом всього періоду, що є одним із найбільш проблемних аспектів розвитку МСП. Порівняно з 2020 роком кількість зайнятих скоротилася на 2906 осіб у 2021 році, а у 2022 році падіння стало різким — загальна чисельність працівників зменшилася більш ніж на 10 тисяч осіб. У 2023 та 2024 роках спад триває, проте темпи скорочення уповільнюються, що свідчить про стабілізацію ринку праці. Незважаючи на економічне відновлення у 2023–2024 роках, зайнятість все ще знижується, а рівень 2024 року становить лише 86,5% від рівня 2020 року, що вказує на зростання безробіття чи перехід працівників у неформальний сектор.

Частка найманих працівників, зайнятих у МСП, загалом залишається високою, коливаючись у межах від 89% до 93% протягом досліджуваних років. Найнижче значення зафіксовано у 2021 році (89%), а найвище — у 2023 році (93%). У 2022 році відбувається невелике підвищення частки МСП у загальній зайнятості, що відображає аналогічну тенденцію до росту ролі малого бізнесу під час війни. У 2024 році показник становить 92%, що свідчить про відносну стабільність структури зайнятості та ключову роль МСП як основного роботодавця в регіоні.

Для візуального аналізу представимо динаміку основних показників діяльності МСП Івано-Франківської області на рисунку 2.4.

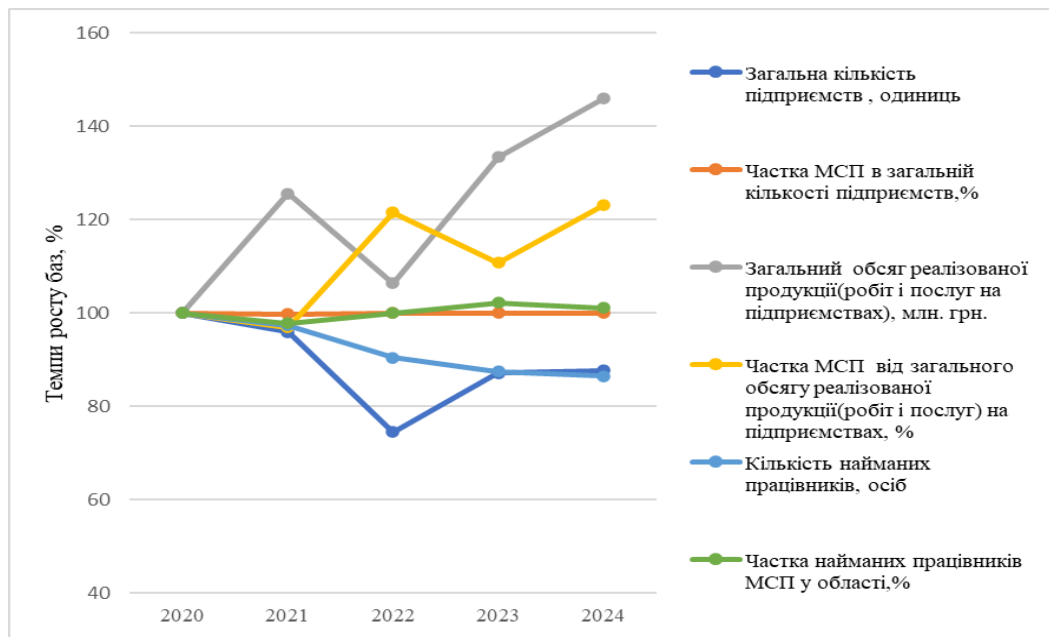

Рисунок 2.4 – Динаміка основних показників діяльності МСП Івано-Франківської області

Для ефективного порівняння потрібно проаналізувати зміну основних показників діяльності МСП Волинської області.

Таблиця 2.7 – Динаміка основних показників діяльності МСП Волинської області за 2020 – 2024 роки.[13]

Роки	Фактичне значення	Абсолютний приріст		Темпи росту, %		Темпи приросту, %	
		Базов.	Ланц.	Базов.	Ланц.	Базов.	Ланц.
1	2	3	4	5	6	7	8
Загальна кількість підприємств, одиниць							
2020	6047			100			
2021	6280	233	233	103,85	103,85	3,85	3,85
2022	5202	-845	-1 078	86,03	82,83	-13,97	-17,17
2023	5975	-72	773	98,81	114,86	-1,19	14,86
2024	5939	-108	-36	98,21	99,40	-1,79	-0,60
Частка МСП в загальній кількості підприємств, %							
2020	99,87			100			
2021	99,82	-0,05	-0,05	99,9	99,9	-0,05	-0,05
2022	99,73	-0,14	-0,09	99,9	99,9	-0,14	-0,09
2023	99,82	-0,05	0,09	99,9	100,1	-0,05	0,09
2024	99,8	-0,07	-0,02	99,9	100,0	-0,07	-0,02
Загальний обсяг реалізованої продукції (робіт і послуг на підприємствах), млн. грн.							
2020	178508			100			
2021	238567	60059	60059	133,64	133,64	33,64	33,64
2022	263097	84589	24530	147,39	110,28	47,39	10,28
2023	289303	110795	26206	162,07	109,96	62,07	9,96
2024	315276	136768	25973	176,62	108,98	76,62	8,98

Частка МСП від загального обсягу реалізованої продукції(робіт і послуг) на підприємствах, %							
2020	77,1			100			
2021	73,5	-4	-4	95,33	95,33	-4,67	-4,67
2022	71,9	-5	-2	93,26	97,82	-6,74	-2,18
2023	75,6	-2	4	98,05	105,15	-1,95	5,15
2024	77,3	0	2	100,26	102,25	0,26	2,25
Кількість найманих працівників, осіб							
2020	112836			100			
2021	112299	-537	-537	99,52	99,52	-0,48	-0,48
2022	105848	-6988	-6451	93,81	94,26	-6,19	-5,74
2023	104937	-7899	-911	93,00	99,14	-7,00	-0,86
2024	104881	-7955	-56	92,95	99,95	-7,05	-0,05
Частка найманих працівників МСП у області, %							
2020	85,4			100			
2021	84,6	-1	-1	99,06	99,06	-0,94	-0,94
2022	78,97	-6	-6	92,47	93,35	-7,53	-6,65
2023	80,83	-5	2	94,65	102,36	-5,35	2,36
2024	79,8	-6	-1	93,44	98,73	-6,56	-1,27

Для візуального аналізу представимо динаміку основних показників діяльності МСП Волинської області на рисунку 2.5.

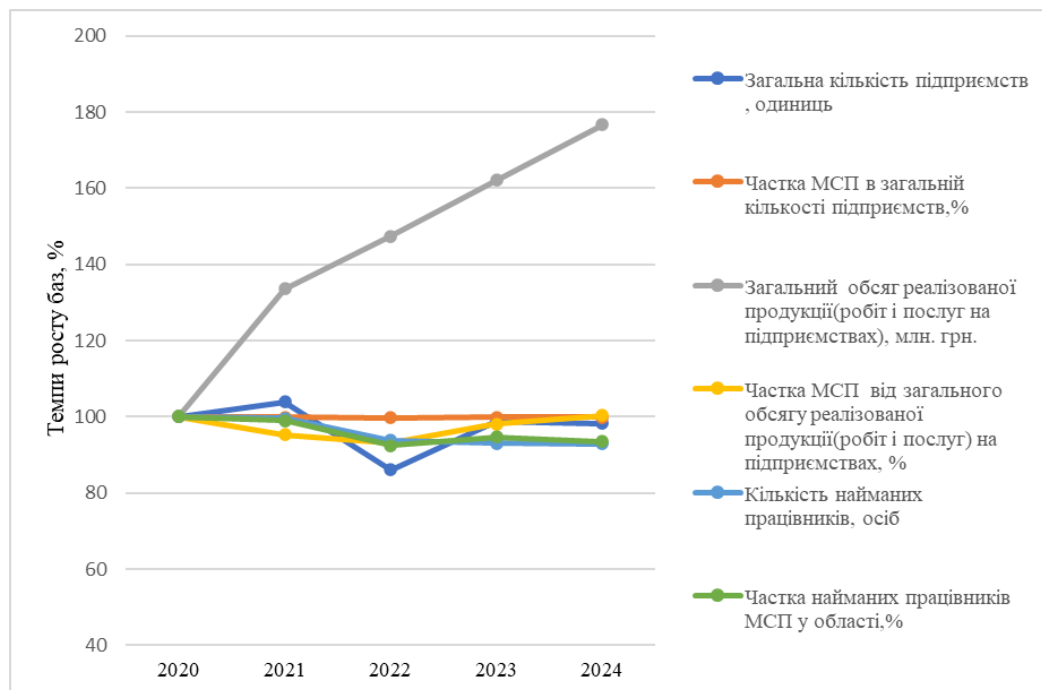

Рисунок 2.5 – Динаміка основних показників діяльності МСП Волинської області

У 2020–2024 рр. динаміка кількості підприємств у Волинській області характеризується нестабільністю та різкими коливаннями. Після незначного зростання у 2021 р. (+3,85 % до базового року), у 2022 р. відбулося суттєве падіння — кількість підприємств скоротилася на 13,97 % до рівня 2020 р. Це найбільший негативний стрибок за період, що на пряму пов'язаний з повномасштабним вторгненням, закриттям бізнесів та релокацією підприємств. У 2023 р. ринок поступово відновився (ланцюговий приріст +14,86 %), але рівня 2021 року так і не досягнуто. У 2024 р. спостерігається легке зниження (–0,6 % до 2023 р.), що свідчить про уповільнення темпів відновлення та перехід до стабілізації.

Частка малих і середніх підприємств залишається стабільно високою — майже 100 %, оскільки великих підприємств у структурі області дуже мало. Незначні коливання (у межах –0,14 п.п.) не є суттєвими, але відображають тенденцію до легкого скорочення присутності МСП у 2020–2022 рр., що було пов'язано з кризовими явищами. У 2023 р. частка трохи зросла (ланцюговий темп 100,1 %), але у 2024 р. знову знизилася до 99,8 %. Загалом структура залишається стабільною, а відхилення не впливають на загальний аналіз.

Обсяг реалізованої продукції демонструє стійке та значне зростання. Порівняно з базовим 2020 роком, у 2024 р. продажі зросли на 76,6 %, що свідчить про відновлення та розширення економічної активності попри зменшення кількості підприємств. Найбільший приріст зафіксовано у 2021 р. (+33,64 %), що було результатом післякризового відновлення. У 2022–2024 рр. темпи зростання дещо уповільнюються (10–9 % ланцюгового приросту), але все одно залишаються позитивними. Це вказує на укрупнення діючих підприємств, їхню більшу продуктивність та інвестиції у виробництво.

Частка МСП у загальному обсязі реалізації демонструє хвилеподібну тенденцію. У 2021–2022 рр. відбулося зниження частки МСП з 77,1 % до 71,9 %, що означає: в умовах кризи середні та великі підприємства зберегли свої продажі краще, ніж малі. У 2023 р. МСП відновили позиції (плюс 4 п.п. ланцюгово), а у 2024 р. частка зросла до 77,3 %, перевищивши базовий рівень.

Це свідчить про поступове посилення ролі МСП у регіональній економіці та відновлення їх ринкових позицій.

Зайнятість у секторі підприємств Волинської області протягом 2020–2024 рр. стабільно знижується. У 2022 р. спостерігається найбільше падіння — на 6,19 % до 2020 р., що пов'язано з масовими звільненнями, релокацією підприємств та скороченням виробництва. У 2023–2024 рр. спад уповільнюється, але не припиняється. Загальне скорочення за період становить 7 %, що вказує на зменшення кадрового потенціалу підприємств та

Частка працівників, зайнятих у МСП, також демонструє коливання, однак загальна тенденція — до зниження. З 85,4 % у 2020 р. показник падає до 78,97 % у 2022 р., що є найбільшим скороченням за аналізований період. Це свідчить про те, що саме МСП під час кризи втратили найбільше робочих місць. У 2023 р. відбулося помірне відновлення (ланцюговий темп 102,36 %), але у 2024 р. частка знову знизилася до 79,8 %. Динаміка показує, що роль МСП у забезпеченні зайнятості дещо послабилася порівняно з докризовим періодом.

Порівняльний аналіз показників діяльності малого та середнього бізнесу (МСП) Івано-Франківської та Волинської областей свідчить про подібні структурні та динамічні особливості обох регіонів. У 2020–2024 роках обидві області характеризуються високою часткою фізичних осіб-підприємців (ФОПів) у загальній кількості суб'єктів господарювання — понад 84 %, що відображає активну підприємницьку активність населення. Водночас внесок ФОПів у обсяги реалізованої продукції залишається незначним, що підкреслює домінування підприємств у формуванні економічного результату та виробничої потужності регіонів.

Для обох областей характерна хвилеподібна динаміка розвитку підприємств МСП. Найбільш помітні спади у 2022 році, що пов'язані з повномасштабним вторгненням та економічною невизначеністю. У цей період відбулося значне скорочення кількості підприємств та зайнятих працівників, водночас частка МСП у загальних обсягах реалізованої продукції зросла, що

свідчить про їхню більшу стійкість та адаптивність порівняно з великими підприємствами.

Особливістю Івано-Франківської області є більш помітне зростання ролі МСП у формуванні обсягу реалізованої продукції після кризового 2022 року, досягнення показника 80 % у 2024 році та стабільно висока частка зайнятих у секторі МСП (понад 90 %). Волинська область демонструє більш стійке зростання обсягів реалізації на підприємствах, але з меншою часткою працівників МСП у загальній зайнятості та більшою коливністю динаміки обсягів продукції.

Отже, спільними рисами обох регіонів є: висока частка ФОПів у структурі суб'єктів господарювання, переважання підприємств у виробничих результатах, а також стійкість МСП під час кризових періодів. Водночас відмінності проявляються у темпах відновлення після падіння у 2022 році та у структурі зайнятості, що вказує на регіональні особливості функціонування МСП і їхнього впливу на економіку.

2.3. Галузева структура малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях.

Галузева структура малого та середнього бізнесу (МСБ) є важливим індикатором економічного розвитку, оскільки вона відображає рівень диверсифікації підприємницької діяльності, ступінь структурних зрушень та можливості для формування конкурентного середовища. Дослідження галузевої структури дає змогу визначити, у яких секторах МСБ відіграє ключову роль, наскільки збалансованим є сектор, а також оцінити перспективи розвитку різних видів економічної діяльності. МСБ традиційно зосереджується у сферах із низькими порогами входу, швидкою оборотністю капіталу та високою гнучкістю бізнес-процесів — торгівлі, послугах, переробній промисловості, транспорті. Водночас сучасні тенденції

зумовлюють поступове зростання ролі інноваційних галузей, секторів інформаційних технологій, креативної економіки та енергетичних сервісів.

Для всебічної характеристики галузевої структури МСБ доцільним є використання системи кількісних показників, які дозволяють дослідити динаміку, пропорції та ефективність функціонування сектору.

У разі відсутності окремої статистики щодо середніх підприємств (позначка «к») для обчислення обсягів МСП використано дані малих підприємств як сукупний показник малого та середнього бізнесу відповідного виду діяльності. Якщо к, то дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності.

Для окремих видів економічної діяльності (Інформація та телекомунікації, Фінансова діяльність, Освіта, Мистецтво, спорт, інші послуги) дані щодо частки середніх або малих підприємств відсутні у статистиці за попередні роки; у таблиці наведено наявні дані, або позначено «к».

Таблиця 2.8 – Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності у 2022–2024 роках

Вид діяльності (КВЕД)	2022		2023		2024	
	МСП, тис. грн	% до заг. обсягу реаліз.прод/ відповідного виду діяльності	МСП, тис. грн	у % до заг. обсягу реаліз.прод відповідного виду діяльності	МСП, тис. грн	у % до заг. обсягу реаліз.прод відповідного виду діяльності
Сільське, лісове та рибне господарство	3239517,7	26,6	3753455,8	30,6	5189687,7	33,8
Промисловість	8880285,2	15,6	42377391,3	60,5	51319705,7	64,6
Будівництво	6920560,7	100	9522535,6	100	11543689,6	100
Оптова та роздрібна торгівля	16214930,1	39,1	19326050,6	34,4	54358170,3	100
Транспорт і складське господарство	5652473,5	100	7046335,7	100	6169023,1	100
Тимчасове розміщення й харчування	935807,6	100	410906,1	23,8	2533400,3	100

Інформація та телекомунікації	к	к	к	к	1841078,5	77,1
Фінансова та страхова діяльність	к	к	к	к	к	к
Операції з нерухомим майном	908524,9	54,8	2108326,8	100	1423572	35,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	638070,5	100	916424,6	100	к	к
Адміністративне та допоміжне обслуговування	1152402,7	100	805548,3	100	818333,5	79,5
Освіта	к	к	к	к	к	к
Охорона здоров'я та соціодопомога	6057596,2	100	6431506,9	100	6886358,4	100
Мистецтво, спорт, розваги	к	к	к	к	к	к
Інші види послуг	к	к	к	к	к	к
Усього	107453242,4	79,8	122006343,7	72,3	148274482,8	80,3

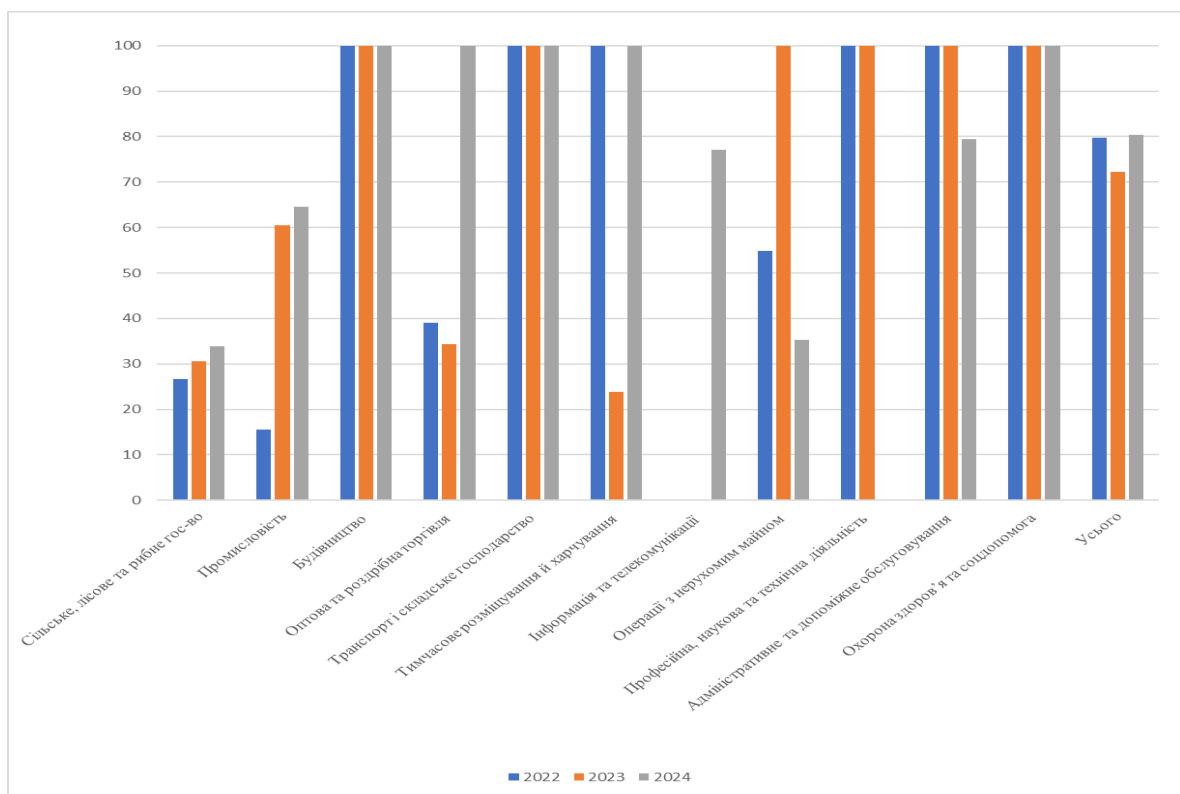

Рисунок 2.6 - Частка реалізованої продукції МСП у загальному обсязі реалізованої продукції за видами економічної діяльності в Івано-Франківській області у 2022–2024 роках»

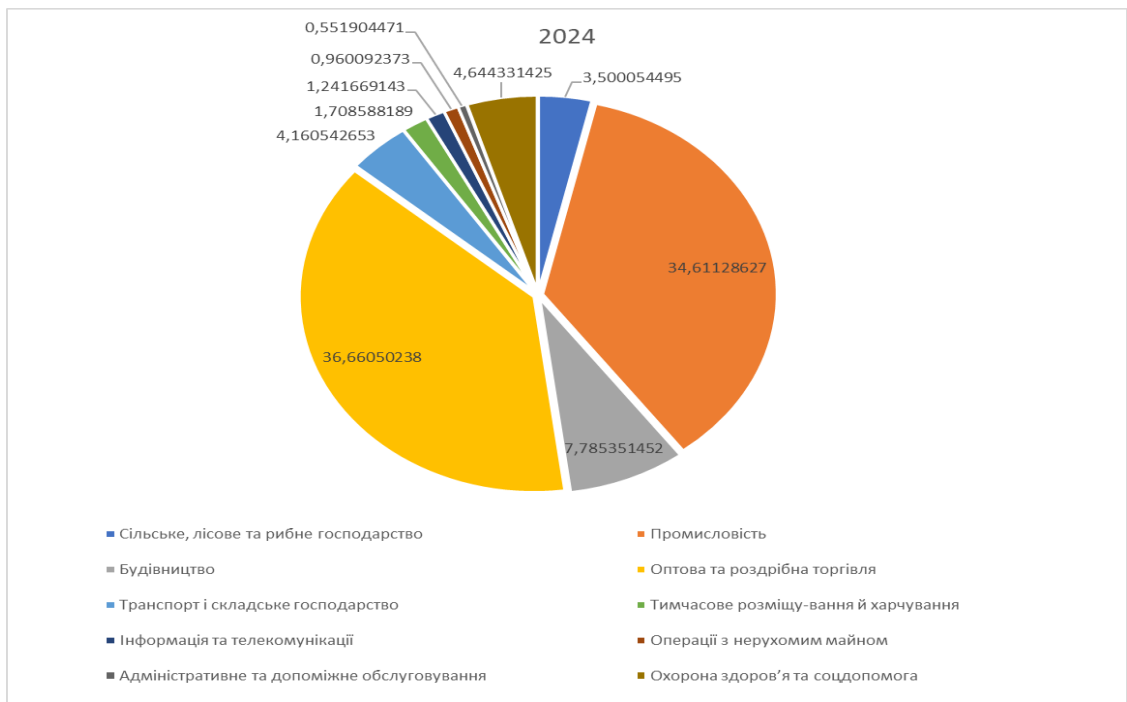

Рисунок 2.7- Частка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Івано-Франківській області за видами економічної діяльності у 2024 році

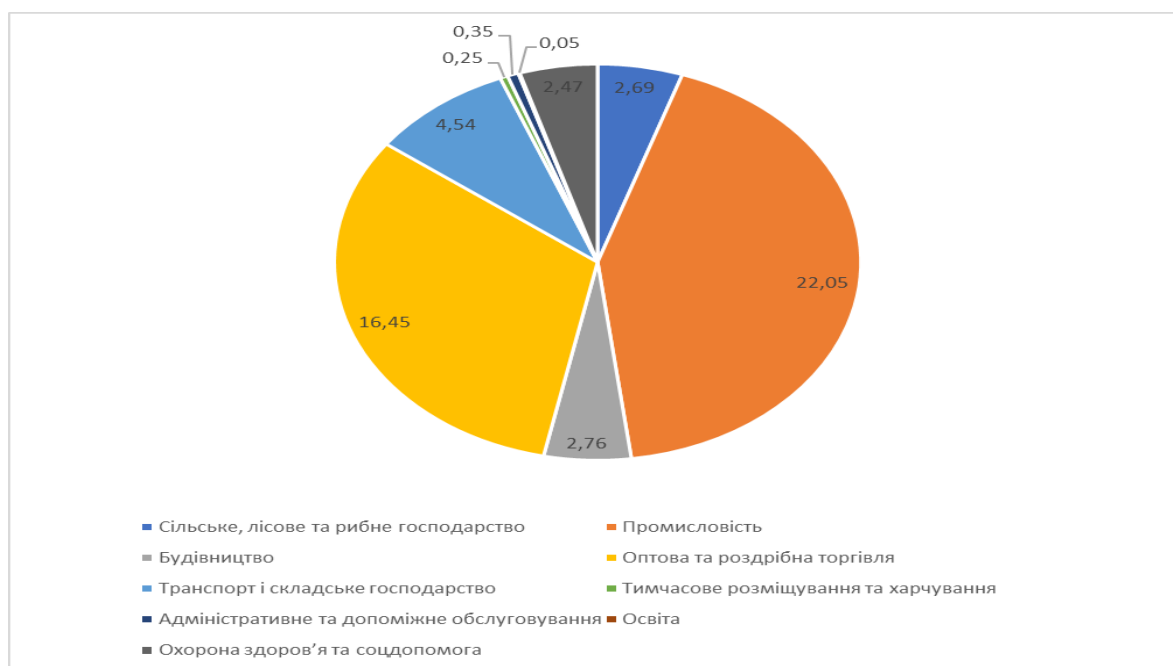
Аналіз обсягів реалізованої продукції малими та середніми підприємствами (МСП) Івано-Франківської області у 2022–2024 роках показує, що ключовими секторами економіки, де МСП відіграють провідну роль, є промисловість, оптова та роздрібна торгівля, будівництво, а також охорона здоров'я та соціальна допомога. Частка МСП у загальному обсязі реалізації у цих галузях часто перевищує 50 %, а у деяких секторах — до 100 %, що підтверджує їхню системоутворюючу роль у регіональній економіці.

Спостерігається позитивна динаміка обсягів реалізації МСП у більшості секторів у 2023–2024 роках порівняно з 2022 роком, зокрема у промисловості та аграрному секторі. Це свідчить про поступове зміцнення позицій малих та середніх підприємств у структурі економіки області, а також про їхню здатність адаптуватися до ринкових умов і нарощувати виробничі обсяги.

Такий же аналіз проведемо по обсягах реалізації МСП Волинської області.

Таблиця 2.9 – Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Волинській області за видами економічної діяльності у 2024 році

Вид діяльності	МСП, тис. грн	у % до загального обсягу реалізованої продукції (товарів, послуг) відповідного виду діяльності
Сільське, лісове та рибне господарство	6556017,2	32,2
Промисловість	53719668,2	69,8
Будівництво	6717024,7	100
Оптова та роздрібна торгівля	40070872,8	21,4
Транспорт і складське господарство	11060305,5	100
Тимчасове розміщення та харчування	602945,2	100
Інформація та телекомунікації	к	к
Фінансова та страхова діяльність	к	к
Операції з нерухомим майном	к	к
Професійна, наукова та технічна діяльність	к	к
Адміністративне та допоміжне обслуговування	848950,4	100
Освіта	118493,6	100
Охорона здоров'я та соцдопомога	6009087,4	100
Мистецтво, спорт, розваги	к	к
Надання інших видів послуг	к	к
Усього	243620608,4	77,3

Таблиця 2.8 - Частка обсягів реалізованої продукції (товарів, послуг) МСП в Волинській області за видами економічної діяльності у 2024 році

Аналіз показників малого та середнього бізнесу (МСБ) Волинської області у 2024 році свідчить про значну роль цього сектору у загальному обсязі

реалізації продукції по більшості галузей економіки. Загалом малими та середніми підприємствами забезпечено 77,3% загального обсягу реалізації продукції в області, що підкреслює важливість МСБ для економічного розвитку регіону.

За галузевим розподілом видно, що високий внесок МСБ спостерігається у будівництві, транспорті, тимчасовому розміщенні та харчуванні, охороні здоров'я та адміністративному обслуговуванні, де частка малих та середніх підприємств досягає або перевищує 100% від загального обсягу реалізації. Це пояснюється тим, що у цих секторах переважають МСБ, а великі підприємства практично відсутні.

У промисловості та сільському господарстві МСБ формують відповідно близько 70% і 32% загального обсягу продукції, що демонструє значну, але не абсолютну домінуючу роль. У сфері оптової та роздрібною торгівлі частка МСБ нижча – 21,4%, що вказує на помітну присутність великих торгових підприємств у регіоні.

Деякі галузі, зокрема інформація та телекомунікації, фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, професійна і наукова діяльність, мистецтво, спорт, розваги та інші послуги, не мають доступних даних по малих і середніх підприємствах. Це обмежує можливість точного визначення частки МСБ у цих секторах.

На жаль, за попередні роки – 2022 та 2023 – статистичні дані на рівні поділу на малі та середні підприємства не були опубліковані. Єдині доступні показники по цих роках представлені лише як сумарні дані по підприємствах і фізичних особах-підприємцях (ФОП) без деталізації на категорії малих і середніх. Тому для точного аналізу галузевої структури МСБ можливе використання тільки даних за 2024 рік, де є розподіл на малі та середні підприємства.

Аналіз показників малого та середнього бізнесу (МСБ) у Івано-Франківській та Волинській областях свідчить про значну роль цього сектору в регіональній економіці, але з деякими відмінностями у галузевій структурі.

У Івано-Франківській області у 2022–2024 роках МСП відіграють ключову роль у промисловості, будівництві, оптовій та роздрібній торгівлі, транспорті та охороні здоров'я. Частка МСП у цих секторах часто перевищує 50 %, а у деяких галузях — до 100 %, що підкреслює їхню системоутворюючу роль. Примітно, що спостерігається позитивна динаміка обсягів реалізації МСП у промисловості та аграрному секторі, що демонструє їхню здатність адаптуватися до ринкових умов та нарощувати виробничі обсяги.

У Волинській області за 2024 рік МСП також займають провідні позиції в будівництві, транспорті, тимчасовому розміщуванні та харчуванні, охороні здоров'я та адміністративному обслуговуванні, де їхня частка досягає або перевищує 100 %. У промисловості частка МСП складає близько 70 %, а у сільському господарстві – 32 %. Натомість у сфері оптової та роздрібною торгівлі МСП мають нижчу частку – 21,4 %, що вказує на значну присутність великих підприємств.

В обох регіонах спостерігається домінування МСП у секторах із низьким порогом входу, швидкою оборотністю капіталу та високою гнучкістю бізнес-процесів, таких як будівництво, транспорт і послуги. Водночас промисловість та аграрний сектор демонструють зростання ролі МСП, хоча великий бізнес тут також присутній.

2.4 Оцінювання економічних і соціальних показників сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів

У попередніх підрозділах було здійснено детальний аналіз кількісних, структурних та динамічних показників діяльності малого та середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях. Отримані результати відображають масштаби функціонування МСП, їх роль у формуванні обсягів реалізованої продукції та зайнятості населення.

У цьому підрозділі зазначені показники не дублюються, а інтерпретуються з позицій концепції сталого розвитку, відповідно до методичних підходів, обґрунтованих у першому розділі роботи. Зокрема, вони використовуються як економічні та соціальні індикатори сталості розвитку МСП, що дозволяє оцінити рівень адаптивності бізнесу до кризових умов, його внесок у економічну стабільність регіону та соціальну безпеку.

Таким чином, цей підрозділ виконує узагальнюючу та оціночну функцію, поєднуючи результати попереднього аналізу в єдину систему показників сталого розвитку малого та середнього бізнесу регіонів.

Оцінювання сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів ґрунтується на використанні системи показників, що відображають економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку підприємницького сектору. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити роль малого і середнього бізнесу у формуванні економічної стійкості регіонів, рівня зайнятості населення та адаптації до структурних змін.

Запропонована у першому розділі методика оцінювання сталого розвитку МСБ передбачає використання широкого переліку індикаторів, однак її практичне застосування на регіональному рівні обмежується доступністю офіційних статистичних даних. У зв'язку з цим у межах даного підрозділу використовується адаптована система показників, сформована на основі відкритих даних Державної служби статистики України за 2022–2024 роки, яка забезпечує можливість коректного кількісного аналізу розвитку малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях.

До розрахункової частини включено показники, що характеризують економічну результативність та соціальну значущість МСБ, зокрема частку малого і середнього бізнесу у структурі підприємництва, динаміку його розвитку, роль у формуванні обсягів реалізованої продукції та зайнятості населення. Показники екологічної складової сталого розвитку, а також окремі соціальні індикатори (рівень оплати праці в МСБ, створення нових робочих місць, інноваційна та соціальна активність підприємств) не включені до

розрахунків через відсутність систематичних регіональних статистичних даних за категоріями малих і середніх підприємств.

Слід зазначити, що низка ключових кількісних показників діяльності МСБ, зокрема чисельність суб'єктів господарювання, їх структура, галузевий розподіл, обсяги реалізованої продукції та зайнятість, уже була детально проаналізована у підрозділах 2.1–2.3. У цьому підрозділі зазначені показники не повторюються, а використовуються як інформаційна та аналітична основа для формування узагальнюючої оцінки сталого розвитку малого і середнього бізнесу досліджуваних регіонів.

Даний підрозділ спрямований на порівняльну оцінку економічної та соціальної складових сталого розвитку МСБ Івано-Франківської та Волинської областей, що дозволяє виявити спільні та відмінні риси розвитку підприємницького сектору, а також сформувані обґрунтовані висновки щодо перспектив його подальшого розвитку в умовах сучасних викликів.

Таблиця 2.10 - Економічні та соціальні показники сталого розвитку МСП Івано-Франківської області у 2022–2024 роках

Показник	2022	2023	2024
Темп приросту кількості МСП, %	–	16,9	0,7
Частка МСП у загальній кількості підприємств, %	99,8	99,9	99,9
Частка МСП в обсягах реалізованої продукції регіону, %	79	72	80
Частка зайнятих у секторі МСП, %	91	93	92
Темп зміни зайнятості в МСП, %	–	–3,2	–1,1

Результати розрахунків свідчать, що малий і середній бізнес Івано-Франківської області відіграє системоутворюючу роль у регіональній економіці. Частка МСП у загальній кількості підприємств протягом 2022–2024 років стабільно перевищує 99 %, що підтверджує домінування малого підприємництва в структурі бізнесу області. Після різкого скорочення кількості підприємств у 2022 році у 2023 році спостерігається суттєве

відновлення МСП (приріст 16,9 %), тоді як у 2024 році розвиток переходить у фазу стабілізації.

Частка МСП в обсягах реалізованої продукції залишається високою та у 2024 році досягає 80 %, що свідчить про зростання економічної ролі малого і середнього бізнесу в умовах адаптації до воєнних викликів. Водночас соціальна складова розвитку МСП характеризується негативною динамікою зайнятості: кількість зайнятих у секторі МСП скорочується, хоча їх частка у загальній зайнятості області залишається дуже високою (понад 90 %). Це вказує на підвищення продуктивності та оптимізацію чисельності персоналу як елемент адаптації бізнесу до сучасних економічних умов.

Таблиця 2.11 - Економічні та соціальні показники сталого розвитку МСП Волинської області у 2022–2024 роках

Показник	2022	2023	2024
Темп приросту кількості МСП, %	–	14,9	–0,6
Частка МСП у загальній кількості підприємств, %	99,73	99,82	99,8
Частка МСП в обсягах реалізованої продукції регіону, %	71,9	75,6	77,3
Частка зайнятих у секторі МСП, %	78,97	80,83	79,8
Темп зміни зайнятості в МСП, %	–	–0,9	–0,05

Результати розрахунків економічних і соціальних показників сталого розвитку малого і середнього бізнесу Волинської області у 2022–2024 роках свідчать про важливу роль МСП у формуванні регіональної економіки та забезпеченні соціальної стабільності. Частка малих і середніх підприємств у загальній кількості суб'єктів господарювання області протягом усього досліджуваного періоду перевищує 99 %, що підтверджує домінування МСП у структурі підприємницького сектору регіону.

Після кризового 2022 року у 2023 році в області спостерігається відновлювальне зростання кількості малих і середніх підприємств. Темп

приросту МСП у 2023 році становив 14,9 %, що свідчить про активізацію підприємницької діяльності та поступову адаптацію бізнесу до нових економічних умов. Водночас у 2024 році зафіксовано незначне скорочення кількості МСП (–0,6 %), що може бути наслідком процесів укрупнення бізнесу, оптимізації організаційної структури або виходу з ринку найменш фінансово стійких підприємств.

Економічна роль МСП у Волинській області має чітко виражену тенденцію до зростання. Частка малих і середніх підприємств в обсягах реалізованої продукції регіону збільшилася з 71,9 % у 2022 році до 77,3 % у 2024 році. Це свідчить про поступове посилення внеску МСП у створення економічного результату регіону та зростання їх конкурентоспроможності порівняно з великими підприємствами.

Соціальна складова сталого розвитку МСП у Волинській області характеризується відносною стабільністю. Частка зайнятих у секторі МСП протягом 2022–2024 років коливалася в межах 79–81 %, що вказує на високу роль малого і середнього бізнесу у формуванні регіонального ринку праці. При цьому темпи скорочення зайнятості є незначними: у 2023 році кількість зайнятих у МСП зменшилася лише на 0,9 %, а у 2024 році – на 0,05 %. Така динаміка свідчить про здатність МСП зберігати робочі місця навіть в умовах економічної нестабільності.

Загалом результати аналізу дозволяють охарактеризувати малий і середній бізнес Волинської області як відносно стабільний та соціально орієнтований сектор, який демонструє помірні темпи економічного зростання та високу стійкість зайнятості. Це створює передумови для подальшого розвитку МСП як ключового елемента регіональної економіки та важливого чинника сталого розвитку області.

Для наочного відображення економічної складової сталого розвитку малого та середнього бізнесу доцільно представити динаміку частки МСП в обсягах реалізованої продукції регіонів. Такий показник відображає роль МСП у формуванні економічного результату та рівень їхньої адаптивності до

кризових умов. Динаміку зазначеного індикатора для Івано-Франківської та Волинської областей подано на рисунку 2.9.

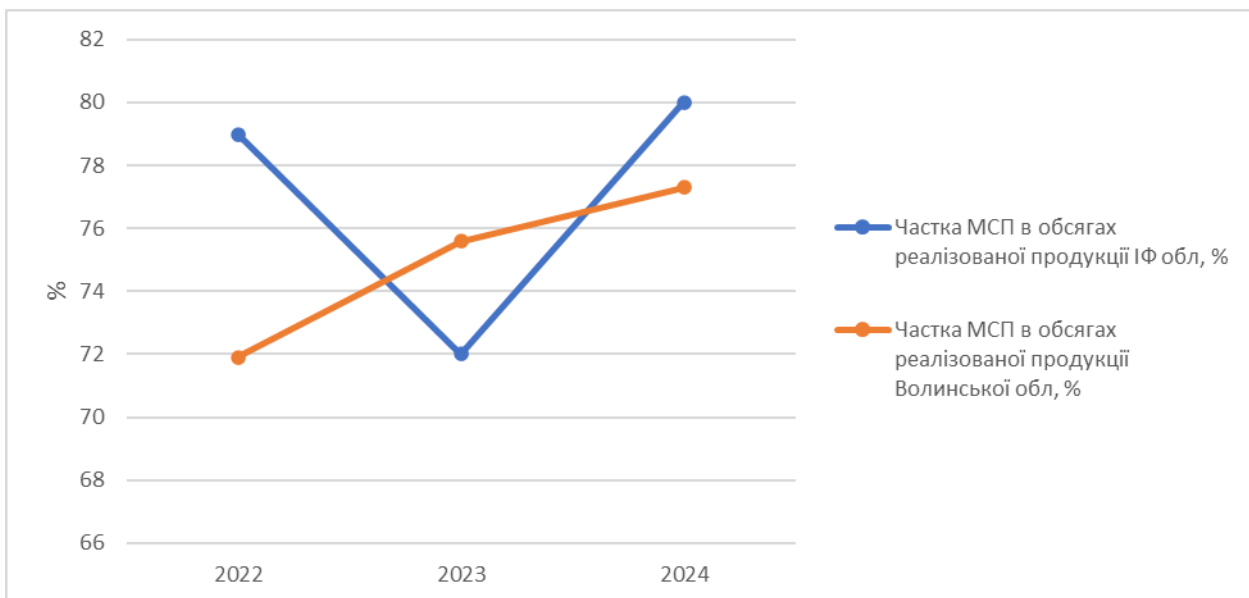

Рисунок 2.9 - Динаміка частки МСП в обсягах реалізованої продукції як економічного індикатора сталого розвитку у 2022–2024 роках

Соціальна складова сталого розвитку малого і середнього бізнесу проявляється передусім через його роль у забезпеченні зайнятості населення. Частка зайнятих у секторі МСП є ключовим соціальним індикатором, що характеризує внесок підприємницького сектору у соціальну стабільність регіону. Порівняльну динаміку цього показника в Івано-Франківській та Волинській областях у 2022–2024 роках подано на рисунку 2.10.

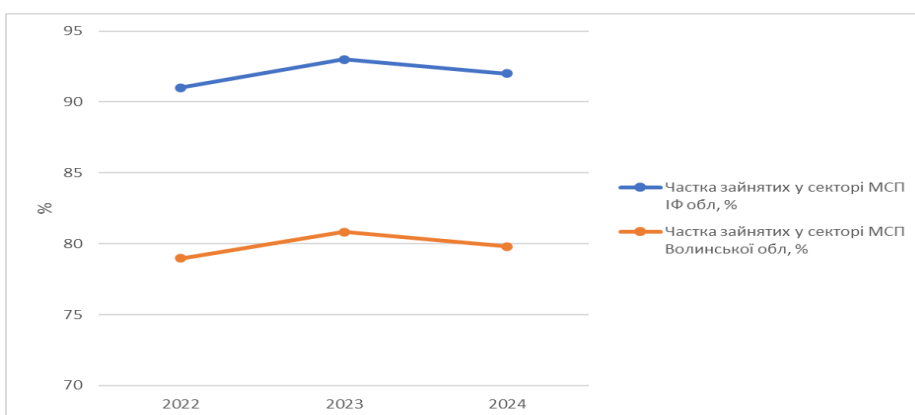

Рисунок 2.10 - Динаміка частки зайнятих у секторі МСП як соціального індикатора сталого розвитку у 2022–2024 роках

Порівняльний аналіз економічних і соціальних показників сталого розвитку малого і середнього бізнесу Івано-Франківської та Волинської областей за 2022–2024 роки свідчить про подібність базової структури підприємницького сектору в обох регіонах за одночасної наявності відмінностей у динаміці розвитку та соціальній складовій сталості.

В обох областях малий і середній бізнес домінує у структурі підприємництва, оскільки частка МСП у загальній кількості підприємств стабільно перевищує 99 %. Це підтверджує, що економіка обох регіонів функціонує переважно на основі малого підприємництва, що є типовим для західних областей України.

У 2023 році в обох регіонах зафіксовано відновлювальне зростання кількості МСП після кризового 2022 року. Водночас темпи відновлення були вищими в Івано-Франківській області (16,9 %) порівняно з Волинською (14,9 %), що свідчить про більш активне пожвавлення підприємницької діяльності. У 2024 році обидва регіони переходять до фази стабілізації: в Івано-Франківській області спостерігається незначне зростання кількості МСП (+0,7 %), тоді як у Волинській області зафіксовано незначне скорочення (–0,6 %).

Економічна роль МСП у формуванні обсягів реалізованої продукції зростає в обох регіонах, однак у Івано-Франківській області цей внесок є дещо вищим і більш волатильним (79–80 % у 2022–2024 роках), тоді як у Волинській області спостерігається плавне та стабільне зростання частки МСП з 71,9 % до 77,3 %. Це свідчить про різні моделі адаптації бізнесу: Івано-Франківська область характеризується швидшими структурними змінами, тоді як Волинська — більш поступовим нарощуванням ролі МСП.

Соціальна складова сталого розвитку в обох регіонах має негативну динаміку зайнятості, однак її інтенсивність відрізняється. В Івано-Франківській області скорочення зайнятості в МСП є більш відчутним (–3,2 % у 2023 році), що може свідчити про глибші процеси оптимізації персоналу. Натомість у Волинській області зменшення кількості зайнятих є мінімальним (–0,9 % та –0,05 %), що вказує на вищу соціальну стабільність сектору МСП.

Отримані у цьому підрозділі результати оцінювання економічної та соціальної складових сталого розвитку малого і середнього бізнесу Івано-Франківської та Волинської областей свідчать про ключову роль МСП у формуванні економічної стійкості регіонів та забезпеченні зайнятості населення. Висока частка МСП у структурі підприємництва, їх вагомий внесок у обсяги реалізованої продукції та збереження робочих місць навіть у кризових умовах підтверджують значний потенціал малого і середнього бізнесу як драйвера регіонального розвитку.

Водночас концепція сталого розвитку передбачає комплексний підхід до оцінювання функціонування бізнесу, який, окрім економічних і соціальних аспектів, охоплює також екологічну складову. Саме екологічна відповідальність підприємницького сектору є важливою передумовою довгострокової конкурентоспроможності економіки, зниження екологічних ризиків та забезпечення збалансованого розвитку суспільства.

Таким чином, проведений у цьому підрозділі аналіз дозволив оцінити економічну та соціальну складові сталого розвитку малого і середнього бізнесу Івано-Франківської та Волинської областей. Однак повноцінна оцінка сталого розвитку неможлива без урахування екологічного виміру, який відображає вплив підприємницької діяльності на стан навколишнього природного середовища та рівень екологічної відповідальності бізнесу.

У зв'язку з цим у наступному підрозділі здійснюється аналіз екологічної складової сталого розвитку підприємницького сектору регіонів на основі офіційних статистичних даних[25,26].

2.5 Екологічна складова сталого розвитку підприємницького сектору регіонів (на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей)

Екологічна складова сталого розвитку є невід'ємним елементом оцінювання збалансованості соціально-економічного розвитку регіонів.

Водночас офіційна статистика екологічних показників на регіональному рівні не передбачає їх розподілу за розмірами підприємств (малі, середні, великі). У зв'язку з цим екологічна складова сталого розвитку в даному підрозділі аналізується за сукупністю підприємницького сектору Івано-Франківської області загалом.

З огляду на домінування малих і середніх підприємств у структурі бізнесу регіону (понад 99 %), наведені показники можуть розглядатися як опосередкована характеристика екологічного аспекту сталого розвитку МСП.

Для оцінювання екологічної складової сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської області використано систему показників, що характеризують рівень антропогенного навантаження на довкілля та обсяги фінансових ресурсів, спрямованих на його зменшення. Зокрема, до аналізу включено обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, кількість підприємств-забруднювачів, а також капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища. Відповідні дані за 2022–2024 роки наведено у таблиці 2.10.

Таблиця 2.11 – Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської області у 2022–2024 роках

Показник	2022	2023		2024	
	Факт. дані	Факт. дані	Трб,%	Факт. дані	Трб,%
Обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, т	152,3	147,7	96,98	115,1	75,57
Кількість підприємств, які мали викиди забруднюючих речовин і парникових газів, одиниць	245	234	95,51	221	90,20
Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів, т	152259,2	147699	97,00	115121,8	75,61
Капітальні інвестиції у природоохоронні заходи, тис. грн	82432,1	128395	155,7	101468,2	123,0
Поточні витрати на охорону навколишнього середовища, тис. грн	563128,4	792740,3	140,7	898688	159,5
Індекс екологічного навантаження виробництва в регіоні	1,1	0,85	77,27	0,6	54,55

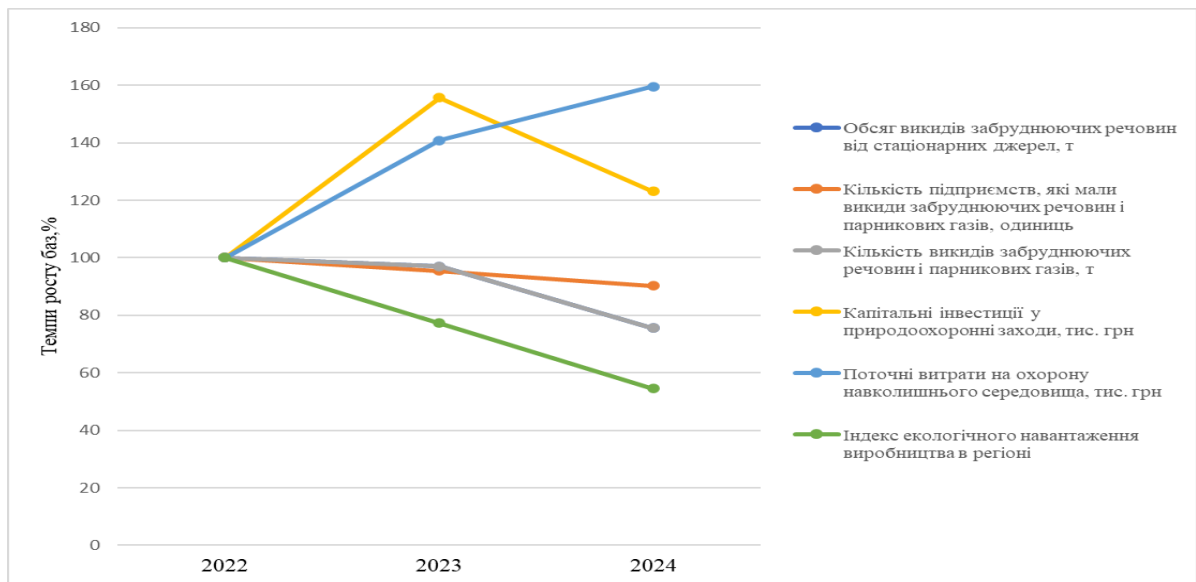

Рис.2.11 - Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської області у 2022–2024 роках

Аналіз динаміки екологічних показників підприємницького сектору Івано-Франківської області у 2022–2024 роках свідчить про поступове зниження антропогенного навантаження на довкілля за одночасного зростання фінансових витрат на природоохоронні заходи. Так, обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел скоротився з 152,3 т у 2022 році до 115,1 т у 2024 році, що становить зменшення на 24,4 % від базового рівня.

Паралельно спостерігається скорочення кількості підприємств, які здійснювали викиди забруднюючих речовин і парникових газів: з 245 одиниць у 2022 році до 221 одиниці у 2024 році. Це може бути наслідком як припинення діяльності частини екологічно навантажених підприємств, так і впровадження більш екологічно безпечних технологій або модернізації виробничих процесів.

Водночас фінансова складова екологічної політики регіону демонструє протилежну тенденцію. Капітальні інвестиції у природоохоронні заходи у 2023 році зросли на 55,7 % порівняно з 2022 роком, а у 2024 році залишилися на рівні, що перевищує базовий показник. Поточні витрати на охорону навколишнього середовища зросли ще більш суттєво — на 59,5 % у 2024 році порівняно з 2022 роком.

Результатом поєднання скорочення викидів та зростання економічної активності є зниження індексу екологічного навантаження виробництва в регіоні з 1,10 т на 1 млн грн реалізованої продукції у 2022 році до 0,60 т у 2024 році. Це свідчить про підвищення екологічної ефективності виробництва та поступовий перехід підприємницького сектору області до більш сталих моделей господарювання.

Такий же аналіз проведемо за даними Волинської області.

Таблиця 2.12– Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Волинської області у 2022–2024 роках

Показник	2022	2023		2024	
	Факт. дані	Факт. дані	Трб,%	Факт. дані	Трб,%
Обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел, т	4,8	4,4	91,67	5,7	118,75
Кількість підприємств, які мали викиди забруднюючих речовин і парникових газів,од	180	172	95,56	173	96,11
Кількість викидів забруднюючих речовин і парникових газів, т	4844,6	4400,2	90,83	5668,9	117,01
Капітальні інвестиції у природоохоронні заходи, тис. грн	47574,3	78583	165,18	178480,5	375,16
Поточні витрати на охорону навколишнього середовища, тис. грн	419582,1	480223,4	114,45	575281,3	137,11
Індекс екологічного навантаження виробництва в регіоні	0,018	0,015	83,33	0,018	100,00

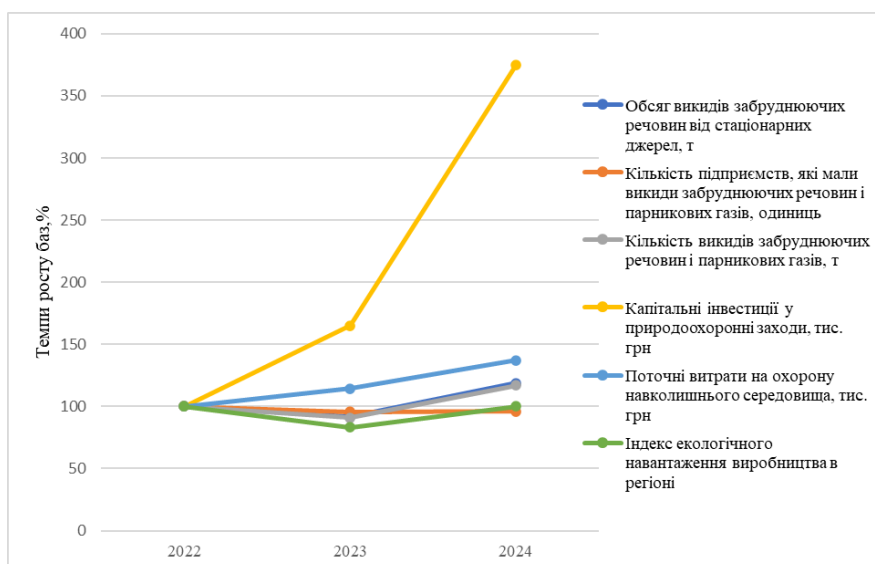

Рис.2.12 - Динаміка екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Волинської області у 2022–2024 роках

Результати аналізу екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Волинської області у 2022–2024 роках свідчать про загалом помірний рівень антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище за одночасного зростання економічної активності. У динаміці обсягів викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел спостерігається різноспрямована тенденція: у 2023 році відбулося скорочення викидів на 8,3 % порівняно з 2022 роком, тоді як у 2024 році зафіксовано їх зростання на 18,75 %, що може бути пов'язано з активізацією виробничої діяльності та зростанням обсягів реалізації продукції.

Кількість підприємств, які мали викиди забруднюючих речовин і парникових газів, упродовж досліджуваного періоду має тенденцію до поступового скорочення: з 180 одиниць у 2022 році до 173 одиниць у 2024 році. Це може свідчити про структурні зміни у підприємницькому секторі, зокрема припинення діяльності частини екологічно навантажених підприємств або впровадження більш екологічно чистих технологій.

Важливою позитивною тенденцією є суттєве зростання фінансування природоохоронної діяльності. Капітальні інвестиції у природоохоронні заходи у 2023 році зросли на 65,2 % порівняно з 2022 роком, а у 2024 році – більш ніж у 3,7 рази. Аналогічну динаміку демонструють поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, які у 2024 році перевищили рівень 2022 року на 37,1 %. Це свідчить про посилення уваги суб'єктів господарювання та органів управління до екологічних аспектів розвитку регіону.

Індекс екологічного навантаження виробництва у Волинській області залишається низьким і стабільним: у 2022 році він становив 0,018, у 2023 році знизився до 0,015, а у 2024 році повернувся до рівня 0,018. Зниження індексу у 2023 році є позитивним сигналом, оскільки відображає скорочення викидів на одиницю створеної економічної продукції. Повернення показника до рівня 2022 року у 2024 році пов'язане зі зростанням обсягів викидів на фоні

економічного пожвавлення, однак не свідчить про різке погіршення екологічної ситуації.

Порівняльний аналіз екологічних показників сталого розвитку підприємницького сектору Івано-Франківської та Волинської областей дозволяє зробити висновок про відмінності в масштабах антропогенного навантаження та моделях екологічної адаптації бізнесу. Івано-Франківська область характеризується значно вищими абсолютними обсягами викидів забруднюючих речовин, що зумовлено структурою промисловості та наявністю енерго- й ресурсомістких виробництв. Водночас у 2022–2024 роках у цьому регіоні спостерігається чітка тенденція до скорочення обсягів викидів і зменшення кількості підприємств–забруднювачів.

Волинська область, навпаки, має значно нижчі абсолютні обсяги викидів та нижчий індекс екологічного навантаження виробництва, що свідчить про менш інтенсивний екологічний тиск на довкілля. Разом з тим у 2024 році в регіоні зафіксовано певне зростання викидів, що потребує посилення контролю та подальшого розвитку екологічно орієнтованих управлінських рішень.

Спільною рисою для обох регіонів є зростання обсягів фінансування природоохоронних заходів, що свідчить про поступове впровадження принципів сталого розвитку у практику функціонування підприємницького сектору. Загалом отримані результати підтверджують, що, незважаючи на обмеженість статистичних даних щодо МСП, екологічна складова сталого розвитку може бути обґрунтовано оцінена на регіональному рівні та використана для формування рекомендацій щодо подальшого екологічно збалансованого розвитку малого і середнього бізнесу.

Висновки до розділу 2

У другому розділі магістерської роботи здійснено комплексний аналіз стану та динаміки розвитку малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській

та Волинській областях з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів. Проведене дослідження дозволило сформулювати цілісне уявлення про роль МСП у регіональній економіці та виявити ключові тенденції і проблеми його функціонування в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

Аналіз соціально-економічної характеристики регіонів показав, що Івано-Франківська та Волинська області належать до групи західних регіонів України з помірним рівнем урбанізації та високою питомою вагою сільського населення. Така демографічна структура формує сприятливі умови для розвитку малого підприємництва, зокрема у сферах торгівлі, послуг, агропромислового виробництва та переробки. Водночас регіони не належать до числа економічних лідерів країни за абсолютними показниками обсягів виробництва та реалізації, що зумовлює підвищену роль малого і середнього бізнесу як основи економічної активності.

Дослідження кількості діючих суб'єктів господарювання засвідчило, що в обох регіонах спостерігається зростання підприємницької активності у 2023 році порівняно з 2022 роком, незважаючи на складні воєнні та економічні умови. Частка фізичних осіб-підприємців у загальній структурі бізнесу залишається стабільно високою, що підтверджує домінування малого бізнесу та самозайнятості населення. Івано-Франківська область демонструє дещо вищі темпи зростання кількості суб'єктів господарювання порівняно з Волинською областю, що може бути пов'язано з туристичною спеціалізацією та більшою економічною диверсифікацією.

Аналіз обсягів реалізованої продукції показав значну територіальну концентрацію економічної активності в Україні, з домінуванням м. Києва та промислово розвинених регіонів. Івано-Франківська та Волинська області характеризуються помірною часткою в загальнонаціональному обсязі реалізації, що відповідає їх економічному потенціалу. Водночас у структурі реалізації продукції в цих регіонах помітною є роль фізичних осіб-підприємців, що свідчить про активну участь малого бізнесу у формуванні

регіональної економіки. Зіставлення кількісних і вартісних показників дозволило виявити диспропорцію між високою кількістю суб'єктів господарювання та відносно невеликим економічним внеском, що вказує на переважання дрібних форм підприємництва та обмежений рівень капіталізації МСП.

Аналіз соціальних показників функціонування малого і середнього бізнесу засвідчив тенденцію до скорочення зайнятості у секторі МСП, особливо в Івано-Франківській області. Це може бути наслідком оптимізації бізнес-процесів, автоматизації, міграційних процесів та зростання економічної невизначеності. Виявлені тенденції підкреслюють необхідність посилення соціальної складової розвитку МСП, зокрема шляхом підтримки зайнятості, розвитку людського капіталу та впровадження гнучких форм організації праці.

Окрему увагу у розділі приділено аналізу екологічних показників розвитку підприємницького сектору регіонів. Дослідження засвідчило зниження або стабілізацію обсягів викидів забруднюючих речовин на фоні зростання капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Це свідчить про поступову екологічну модернізацію діяльності підприємств та зростання екологічної відповідальності бізнесу. Водночас збереження екологічного навантаження підтверджує необхідність подальшого впровадження енергоефективних технологій і принципів циркулярної економіки.

Узагальнюючи результати аналізу, можна зробити висновок, що малий і середній бізнес Івано-Франківської та Волинської областей виконує ключову соціально-економічну функцію, забезпечуючи зайнятість населення та стабільність регіональної економіки. Водночас розвиток МСП супроводжується низкою проблем, серед яких обмежена економічна ефективність, скорочення зайнятості та збереження екологічного навантаження. Виявлені тенденції підтверджують актуальність переходу до моделі сталого розвитку малого і середнього бізнесу, яка поєднує економічну результативність, соціальну відповідальність та екологічну збалансованість.

Отримані аналітичні висновки стали підґрунтям для формування у третьому розділі роботи напрямів та практичних механізмів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів, а також для обґрунтування ефективності екологічних інвестицій як одного з ключових інструментів регіональної політики сталого розвитку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ РЕГІОНІВ

3.1. Напрями розвитку малого і середнього бізнесу регіонів в умовах сталого розвитку

Результати аналізу, проведеного у другому розділі роботи, засвідчили, що малий і середній бізнес відіграє визначальну роль у соціально-економічному розвитку Івано-Франківської та Волинської областей. МСП домінують у структурі підприємницького сектору регіонів, формують основну частку обсягів реалізованої продукції та забезпечують значну частину зайнятості населення [27]. Водночас виявлені тенденції розвитку свідчать про наявність певних дисбалансів між економічною результативністю, соціальною стабільністю та екологічним навантаженням, що актуалізує необхідність формування цілеспрямованих напрямів розвитку МСП з позицій сталого розвитку [28].

Економічний аналіз показав, що після кризового 2022 року в обох регіонах відбулося відновлення підприємницької активності, однак у 2024 році спостерігається перехід до фази стабілізації, а подекуди — незначного скорочення кількості МСП. Водночас зростання обсягів реалізованої продукції відбувається швидшими темпами, ніж зростання чисельності підприємств, що свідчить про укрупнення бізнесу, підвищення продуктивності та оптимізацію ресурсів. За таких умов перспективним напрямом розвитку МСП є не стільки кількісне нарощування суб'єктів господарювання, скільки стимулювання якісного зростання підприємств, їх переходу з мікро- до малих і середніх форм, а також підтримка бізнесу, орієнтованого на створення доданої вартості.

Соціальна складова розвитку МСП, відповідно до результатів дослідження, характеризується скороченням зайнятості, особливо в Івано-Франківській області. Незважаючи на збереження високої частки зайнятих у секторі МСП, негативна динаміка чисельності працівників свідчить про

процеси оптимізації персоналу, автоматизації та зростання навантаження на працюючих. У цьому контексті важливим напрямом розвитку МСП є посилення соціальної орієнтації підприємницької діяльності, зокрема шляхом стимулювання збереження робочих місць, підтримки гнучких форм зайнятості та інвестування у розвиток людського капіталу. Реалізація програм перекваліфікації, підвищення кваліфікації працівників МСП та розвитку дуальної освіти сприятиме підвищенню стійкості бізнесу та соціальній безпеці регіонів.

Особливе значення в умовах сталого розвитку набуває екологічна складова діяльності малого і середнього бізнесу. Проведений аналіз екологічних показників підприємницького сектору Івано-Франківської та Волинської областей засвідчив тенденцію до зниження обсягів викидів забруднюючих речовин та одночасне зростання капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Це свідчить про поступове впровадження екологічно орієнтованих технологій та підвищення екологічної відповідальності бізнесу. Водночас екологічна модернізація МСП потребує подальшої підтримки, зокрема через розвиток фінансових інструментів «зеленого» фінансування, стимулювання енергоефективності та впровадження екологічних інновацій.

Важливою складовою реалізації екологічного напрямку сталого розвитку малого і середнього бізнесу є впровадження принципів циркулярної економіки, теоретичні засади якої були розглянуті у першому розділі роботи [29]. Для МСП регіонів Івано-Франківської та Волинської областей циркулярні підходи можуть виступати ефективним інструментом зниження ресурсних витрат, мінімізації відходів та скорочення екологічного навантаження без зниження економічної результативності.

З огляду на результати екологічного аналізу, зокрема зростання інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища, перспективними для МСП є такі напрями циркулярної трансформації, як повторне використання та переробка сировини,

впровадження енергоефективних технологій, подовження життєвого циклу продукції, а також цифровізація виробничих і управлінських процесів. Реалізація зазначених інструментів дозволяє поєднати економічні інтереси підприємств із цілями екологічної сталості та підвищує довгострокову стійкість малого і середнього бізнесу в регіонах.

Рисунок 3.1 - Напрями сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіону

Запропонована структурна модель поєднує економічну, соціальну та екологічну складові сталого розвитку МСП, які не функціонують ізольовано, а взаємно доповнюють одна одну. Реалізація економічних напрямів без урахування соціальних та екологічних аспектів не забезпечує довгострокової стійкості бізнесу, тоді як збалансований розвиток дозволяє підвищити адаптивність підприємств до кризових умов, зберегти людський потенціал та зменшити негативний вплив на довкілля.

Таким чином, сформована модель напрямів сталого розвитку МСП є узагальнюючою аналітичною основою для розроблення практичних рекомендацій і механізмів підтримки малого і середнього бізнесу в регіонах, що буде детально розглянуто у наступних підрозділах третього розділу.

3.2. Практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.

Реалізація напрямів сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів потребує впровадження комплексу практичних механізмів, спрямованих на підвищення економічної стійкості підприємств, забезпечення соціальної стабільності та зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище. Результати аналізу, проведеного у другому розділі роботи, засвідчили, що малий і середній бізнес Івано-Франківської та Волинської областей демонструє здатність до адаптації в умовах воєнних та економічних викликів, однак його розвиток супроводжується скороченням зайнятості, структурними дисбалансами та збереженням екологічного навантаження. Це зумовлює необхідність переходу від фрагментарних заходів підтримки МСП до системної політики сталого розвитку на регіональному рівні [30].

У межах економічної складової сталого розвитку ключовим практичним завданням є стимулювання якісного зростання малого і середнього бізнесу. Проведений аналіз показав, що в обох регіонах зростання обсягів реалізованої продукції випереджає динаміку кількості підприємств, що свідчить про потенціал підвищення продуктивності МСП. За таких умов доцільним є впровадження регіональних програм фінансової підтримки, орієнтованих на модернізацію виробничих потужностей, цифровізацію бізнес-процесів та розвиток інноваційної діяльності. Особливу роль відіграє полегшення доступу МСП до кредитних ресурсів, грантових програм та інструментів державно-приватного партнерства, що сприятиме активізації інвестиційної діяльності підприємств.

Важливим практичним механізмом є стимулювання трансформації мікропідприємств у малі та середні форми бізнесу. Це може бути реалізовано через диференціацію податкових і адміністративних умов залежно від стадії розвитку підприємства, а також шляхом створення регіональних бізнес-інкубаторів, акселераторів і центрів підтримки підприємництва. Такий підхід

дозволить зменшити фрагментованість підприємницького сектору та підвищити його конкурентоспроможність.

Соціальна складова сталого розвитку МСП передбачає зосередження зусиль на стабілізації зайнятості та розвитку людського капіталу. Аналіз показників зайнятості у 2022–2024 роках виявив тенденцію до скорочення кількості працівників у секторі МСП, що особливо характерно для Івано-Франківської області. У цьому контексті практичними заходами є впровадження регіональних програм підтримки збереження робочих місць, стимулювання гнучких форм зайнятості, розвиток соціального підприємництва та підтримка підприємств, орієнтованих на створення робочих місць для вразливих груп населення.

Окремого значення набуває розвиток системи професійної підготовки та перекваліфікації кадрів для МСП. Співпраця підприємств із закладами професійної та вищої освіти, впровадження елементів дуальної освіти, програм безперервного навчання та підвищення цифрових компетентностей працівників сприятимуть підвищенню стійкості підприємницького сектору та його адаптації до технологічних змін.

Екологічна складова сталого розвитку малого і середнього бізнесу реалізується через впровадження принципів циркулярної економіки та екологічної модернізації підприємств. Результати аналізу екологічних показників Івано-Франківської та Волинської областей засвідчили тенденцію до зниження обсягів викидів забруднюючих речовин на фоні зростання капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Це створює передумови для подальшого поширення енергоефективних технологій, повторного використання ресурсів, скорочення відходів і впровадження екологічно орієнтованих бізнес-моделей у секторі МСП.

Важливою умовою практичної реалізації екологічної складової сталого розвитку є доступ МСП до програм державної та міжнародної підтримки «зеленого» бізнесу. Зокрема, державна програма пільгового кредитування

«Доступні кредити 5–7–9 %» створює можливості для фінансування проєктів з енергоефективності, модернізації обладнання та скорочення екологічного навантаження [31]. У межах цієї програми малі і середні підприємства можуть отримувати пільгові кредити для модернізації виробничих потужностей, придбання енергоефективного обладнання, впровадження технологій зменшення енергоспоживання та скорочення викидів. Використання цієї програми дозволяє МСП реалізовувати екологічні інвестиційні проєкти без суттєвого фінансового навантаження, що особливо актуально в умовах воєнної та післявоєнної економіки.

Важливу роль у розвитку «зеленого» фінансування відіграють спеціалізовані банківські програми, зокрема кредитні продукти Укргазбанку та інших державних і комерційних банків, орієнтовані на фінансування енергоефективних та екологічних проєктів [32]. Такі програми передбачають пільгові умови кредитування для підприємств, які інвестують у відновлювані джерела енергії, зниження викидів забруднюючих речовин, модернізацію обладнання та впровадження ресурсозберігаючих технологій. Участь МСП у таких програмах сприяє одночасному досягненню економічного ефекту та екологічної результативності.

Окрему групу інструментів підтримки становлять грантові програми міжнародних фінансових організацій та донорів, спрямовані на розвиток енергоефективності, кліматичних інновацій і циркулярної економіки [33]. Зокрема, в Україні реалізуються грантові програми підтримки енергостійкості малого бізнесу, які дозволяють підприємствам отримати безповоротне фінансування для впровадження енергозберігаючих рішень, зменшення залежності від традиційних енергоресурсів та підвищення екологічної стійкості. Такі гранти є особливо важливими для малих підприємств, які не мають достатнього власного капіталу для екологічної модернізації.

Перспективним інструментом підтримки екологічних інновацій є програми кліматичних ваучерів та інноваційних грантів, спрямовані на розвиток технологій зі зниження викидів парникових газів, управління

відходами та впровадження циркулярних бізнес-моделей. Участь МСП у таких програмах дозволяє не лише зменшити негативний вплив на довкілля, але й створювати нові продукти та послуги з високою доданою вартістю, що підвищує конкурентоспроможність підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках.

Вагомим джерелом фінансування екологічних трансформацій є також міжнародні ініціативи, зокрема фінансові інструменти Європейського Союзу в межах Ukraine Facility та програм технічної допомоги. Ці інструменти поєднують грантове та пільгове кредитне фінансування і спрямовані на підтримку «зеленого» відновлення економіки України. Для малого і середнього бізнесу вони створюють можливості інтеграції у європейські екологічні стандарти та формування довгострокових стратегій сталого розвитку.

Узагальнення запропонованих практичних заходів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів подано у вигляді структурної схеми (рис. 3.2). Представлена модель відображає взаємозв'язок економічних, соціальних та екологічних механізмів розвитку МСП, а також інструментів їх реалізації, що дозволяє досягти економічної стійкості, соціальної стабільності та екологічної збалансованості регіональної економіки.

Рисунок 3.2 – Структурна схема практичних механізмів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів

Таким чином, практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів мають комплексний характер і ґрунтуються на поєднанні економічних стимулів, соціальної підтримки та екологічної відповідальності. Реалізація запропонованих заходів створює передумови для підвищення конкурентоспроможності МСП, зміцнення соціальної стабільності та зменшення антропогенного навантаження на довкілля, що відповідає сучасним викликам сталого розвитку регіонів.

3.3. Обґрунтування ефективності екологічних інвестицій як інструменту сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів.

Серед практичних механізмів забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів, визначених у підрозділі 3.2, особливе значення мають екологічні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища. Саме цей інструмент є універсальним для регіонального розвитку, оскільки поєднує економічні інтереси підприємств із завданнями зниження антропогенного навантаження на довкілля та формування довгострокової екологічної стійкості регіональної економіки.

Результати аналізу екологічних показників підприємницького сектору Івано-Франківської та Волинської областей у 2022–2024 роках (підрозділ 2.5) засвідчили, що в обох регіонах зростання обсягів фінансування природоохоронних заходів супроводжується зниженням або стабілізацією екологічного навантаження. Це дозволяє розглядати екологічні інвестиції як важливий інструмент сталого розвитку МСП незалежно від галузевої структури регіону.

З огляду на більш виражену та стабільну динаміку екологічних показників, кількісне обґрунтування ефективності екологічних інвестицій у межах даного підрозділу здійснено на прикладі Івано-Франківської області. Отримані результати можуть бути використані як типова модель для інших

регіонів, зокрема Волинської області, з урахуванням регіональних особливостей.

Для оцінювання ефективності екологічних інвестицій використано індекс екологічного навантаження виробництва, який відображає співвідношення обсягів викидів забруднюючих речовин до результатів економічної діяльності [34]:

$$I_{\text{вик}} = \frac{\sum BK_i}{\sum ВП_i} \quad (3.1)$$

де

$\sum BK_i$ —обсяг викидів забруднюючих речовин;

$\sum ВП_i$ — обсяг реалізованої продукції.

Зменшення значення цього індексу свідчить про підвищення екологічної ефективності виробництва та результативність інвестицій у природоохоронні заходи.

Фактична динаміка екологічних інвестицій і навантаження (Івано-Франківська область)

У 2022–2024 роках в Івано-Франківській області обсяг викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел скоротився з 152,3 т до 115,1 т, що відповідає зменшенню на 24,4 % від базового рівня. Одночасно капітальні інвестиції у природоохоронні заходи зросли з 82,4 млн грн у 2022 році до 101,5 млн грн у 2024 році, а поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища збільшилися майже у 1,6 раза.

Індекс екологічного навантаження виробництва за цей період зменшився з 1,1 у 2022 році до 0,6 у 2024 році, що означає скорочення екологічного навантаження більш ніж на 45 %. Це підтверджує ефективність спрямування фінансових ресурсів на екологічну модернізацію підприємницького сектору.

Обґрунтування планових орієнтирів екологічних інвестицій

З метою оцінювання потенційного ефекту подальшого нарощування екологічних інвестицій сформовано прогнозні (планові) показники для Івано-Франківської області (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Обґрунтування ефективності екологічних інвестицій МСП (Івано-Франківська область)

Показник	2024 (факт)	Плановий сценарій	Відхилення
Обсяг викидів, т	115,1	105	-8,8 %
Капітальні інвестиції, млн грн	101,5	120	18,20%
Поточні витрати, млн грн	898,7	950	5,70%
Індекс екологічного навантаження	0,6	0,55	-8,3 %

Планові показники сформовано виходячи з припущення про подальше зростання екологічних інвестицій у межах 1єрса відповідає динаміці попередніх років та можливостям залучення коштів через програми державної і міжнародної підтримки «зеленого» бізнесу.

Аналіз екологічних показників Волинської області засвідчив аналогічний напрям змін: суттєве зростання капітальних інвестицій у природоохоронні заходи у 2024 році супроводжується стабілізацією індексу екологічного навантаження виробництва. Це дає підстави стверджувати, що реалізація подібних інвестиційних сценаріїв у Волинській області може забезпечити зниження екологічних ризиків без негативного впливу на економічну результативність МСП.

Таким чином, екологічні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища є ефективним і універсальним інструментом сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів [35].

Кількісні результати, отримані на прикладі Івано-Франківської області, підтверджують доцільність поширення цього підходу і на Волинську область, що дозволяє поєднати економічну стійкість МСП із зниженням антропогенного навантаження та формуванням екологічно збалансованої регіональної економіки.

Отримані результати кількісного аналізу підтверджують, що екологічні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища є дієвим інструментом забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів. На прикладі Івано-Франківської області доведено наявність прямого зв'язку між зростанням обсягів фінансування природоохоронних заходів і зниженням екологічного навантаження виробництва, що проявляється у скороченні індексу екологічного навантаження більш ніж на 45 % у 2022–2024 роках.

Сформований плановий сценарій розвитку засвідчив, що подальше помірне нарощування екологічних інвестицій (на рівні 15–20 %) дозволяє досягти додаткового зменшення викидів забруднюючих речовин та підвищення екологічної ефективності діяльності МСП без погіршення їх економічної результативності. Аналіз показників Волинської області підтверджує універсальність цього підходу, оскільки стабілізація екологічного навантаження за умов зростання інвестицій свідчить про аналогічний потенціал екологічної модернізації підприємницького сектору.

Таким чином, екологічні інвестиції доцільно розглядати не як додаткове фінансове навантаження, а як стратегічний фактор підвищення конкурентоспроможності, ресурсної ефективності та довгострокової стійкості малого і середнього бізнесу регіонів у контексті реалізації концепції сталого розвитку.

Висновок до розділу 3.

У третьому розділі роботи було розроблено та обґрунтовано напрями, механізми і практичні інструменти забезпечення сталого розвитку малого і

середнього бізнесу регіонів на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей з урахуванням результатів комплексного аналізу економічної, соціальної та екологічної складових, здійсненого у другому розділі дослідження.

У підрозділі 3.1 обґрунтовано, що перспективний розвиток малого і середнього бізнесу регіонів має базуватися на поєднанні економічної результативності, соціальної відповідальності та екологічної збалансованості. Доведено, що в умовах стабілізації кількісних параметрів розвитку МСП основний акцент доцільно переносити на якісне зростання підприємств, підвищення продуктивності праці, розвиток інновацій та створення доданої вартості. Особливу увагу приділено соціальній складовій сталого розвитку, зокрема питанням збереження зайнятості, розвитку людського капіталу та підвищення адаптивності працівників до технологічних змін. Важливим результатом є обґрунтування доцільності впровадження принципів циркулярної економіки як інтеграційної основи екологічної трансформації МСП.

У підрозділі 3.2 систематизовано практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів, які охоплюють економічні, соціальні та екологічні інструменти впливу. Доведено, що ефективна реалізація сталого розвитку МСП потребує поєднання регіональних програм фінансової підтримки, інституційного розвитку підприємництва, заходів із підтримки зайнятості та розвитку людського капіталу, а також активного використання програм державної та міжнародної підтримки «зеленого» бізнесу. Особливу роль у цьому процесі відіграють пільгові кредитні програми, грантові інструменти та міжнародні ініціативи, які дозволяють знизити фінансові бар'єри для впровадження екологічно орієнтованих технологій та інноваційних бізнес-моделей.

У підрозділі 3.3 здійснено кількісне обґрунтування ефективності екологічних інвестицій як одного з ключових інструментів сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів. На прикладі Івано-Франківської області

доведено, що зростання капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища супроводжується істотним зниженням екологічного навантаження виробництва. Зменшення індексу екологічного навантаження більш ніж на 45 % у 2022–2024 роках підтверджує результативність екологічної модернізації підприємницького сектору та економічну доцільність відповідних інвестицій. Сформований плановий сценарій розвитку засвідчив, що подальше помірне нарощування екологічних інвестицій дозволяє досягти додаткового зменшення негативного впливу на довкілля без зниження економічної ефективності МСП.

Порівняльний аналіз екологічних показників Волинської області підтвердив універсальний характер запропонованого підходу, оскільки стабілізація екологічного навантаження за умов зростання фінансування природоохоронних заходів свідчить про потенціал застосування аналогічних інструментів сталого розвитку в інших регіонах. Це дозволяє розглядати екологічні інвестиції як стратегічний фактор підвищення конкурентоспроможності малого і середнього бізнесу, а не виключно як додаткові витрати.

Узагальнюючи результати третього розділу, можна зробити висновок, що сталий розвиток малого і середнього бізнесу регіонів можливий лише за умови комплексного поєднання економічних стимулів, соціальної орієнтації підприємницької діяльності та екологічної відповідальності. Запропоновані напрями, механізми та практичні інструменти є логічним продовженням аналітичних висновків другого розділу та створюють методичну і практичну основу для формування ефективної регіональної політики підтримки МСП в умовах сучасних соціально-економічних викликів.

ВИСНОВКИ

У роботі здійснено комплексне дослідження розвитку малого і середнього бізнесу в контексті сталого розвитку регіонів на прикладі Івано-Франківської та Волинської областей. Актуальність теми обумовлена зростаючою роллю малого і середнього бізнесу у формуванні економічної стійкості регіонів, забезпеченні зайнятості населення та необхідністю адаптації підприємницького сектору до сучасних соціально-економічних і екологічних викликів, зокрема в умовах воєнної та післявоєнної трансформації економіки України.

У першому розділі роботи узагальнено теоретико-методологічні засади сталого розвитку малого і середнього бізнесу. Розкрито еволюцію концепції сталого розвитку та обґрунтовано її взаємозв'язок з принципами економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної збалансованості. Особливу увагу приділено сучасним підходам до оцінювання сталості бізнесу, зокрема методам індексів сталості, KPI, ESG-аналізу та концепції циркулярної економіки, які формують методологічну основу дослідження. Встановлено, що для малого і середнього бізнесу циркулярні моделі розвитку є не лише інструментом екологізації діяльності, але й джерелом підвищення конкурентоспроможності та довгострокової стійкості.

У другому розділі проведено ґрунтовний аналіз розвитку малого і середнього бізнесу в Івано-Франківській та Волинській областях у 2022–2024 роках. Досліджено динаміку кількості суб'єктів МСП, їхню частку у загальній структурі підприємництва, роль у формуванні обсягів реалізованої продукції та зайнятості населення. Встановлено, що в обох регіонах МСП домінують у структурі підприємницького сектору (понад 99 % від загальної кількості підприємств) та відіграють ключову роль у соціально-економічному розвитку регіонів. Водночас аналіз виявив скорочення зайнятості у секторі МСП та наявність структурних дисбалансів, що свідчить про процеси оптимізації та адаптації бізнесу до кризових умов.

Окрему увагу у другому розділі приділено аналізу екологічної складової розвитку підприємницького сектору. На основі офіційних статистичних даних Державної служби статистики України проаналізовано динаміку викидів забруднюючих речовин, обсяги екологічних інвестицій та поточних витрат на охорону навколишнього природного середовища. Обґрунтовано, що за умов домінування малого і середнього бізнесу в структурі регіональної економіки ці показники можуть використовуватися як опосередкована характеристика екологічного аспекту сталого розвитку МСП. Виявлено тенденцію до зниження екологічного навантаження на фоні зростання фінансування природоохоронних заходів, що свідчить про поступову екологічну модернізацію бізнесу.

У третьому розділі роботи сформульовано напрями та практичні механізми забезпечення сталого розвитку малого і середнього бізнесу регіонів. Обґрунтовано доцільність переходу від кількісного нарощування МСП до стимулювання їх якісного зростання, підвищення продуктивності, інноваційної активності та соціальної орієнтації бізнесу. Запропоновано комплекс економічних, соціальних та екологічних механізмів підтримки МСП, зокрема розвиток фінансових інструментів, програм підтримки зайнятості, професійної підготовки кадрів, а також активне впровадження принципів циркулярної економіки.

Особливу увагу в роботі приділено обґрунтуванню ефективності екологічних інвестицій як інструменту сталого розвитку малого і середнього бізнесу. На прикладі Івано-Франківської області здійснено кількісну оцінку результативності екологічних інвестицій із використанням індексу екологічного навантаження виробництва. Результати розрахунків засвідчили, що зростання капітальних інвестицій та поточних витрат на охорону довкілля супроводжується суттєвим зниженням екологічного навантаження, що підтверджує економічну та екологічну доцільність таких вкладень. Зроблено висновок, що аналогічні інвестиційні підходи можуть бути ефективно застосовані і в інших регіонах, зокрема у Волинській області.

Загалом результати дослідження підтверджують, що сталий розвиток малого і середнього бізнесу регіонів можливий лише за умови збалансованого поєднання економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної безпеки. Запропоновані напрями, механізми та інвестиційні підходи можуть бути використані органами регіонального управління, бізнес-асоціаціями та суб'єктами МСП для формування ефективної політики сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки в умовах сучасних викликів.

Список літературних джерел.

1. Ситник Н. С., Козак С. І. Роль малого та середнього бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки України. Причорномоські економічні студії. *Економіка та управління національним господарством*, 26-1,2018. С.83-89.
2. Entrepreneurship small and medium-sized enterprises (SMEs) [Electronic resource] . Electronic data. [European Commission]. Mode of access: World Wide Web <http://ec.europa.eu/growth/smes/>
3. Бізнес очікує збереження макроекономічної стабільності та поживлення ділової активності // НБУ. – 2017. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=56876275&cat_id=55838.
4. Гоголь Т.А. Особливості діяльності підприємств малого бізнесу та їх вплив на розвиток економіки країни. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Чернігів: ЧДТУ, 2011. № 3 (52). С. 145–154.
5. Законом України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва»
6. Харченко Т. О. Концептуальні підходи до сталого розвитку аграрного сектору економіки України в системі діючої державної політики. Ефективна економіка. Серія: Державне управління. 2021. № 1 (71). DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2021.1.11>
7. European Commission. European Green Deal. Brussels, 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en.
8. European Commission. New Leipzig Charter: The transformative power of cities for the common good. Leipzig, 2020. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guides/2020/new-leipzig-charter.
9. European Commission. EU Cohesion Policy 2021–2027. Brussels, 2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/>.

10. European Commission. Smart Specialisation Platform (S3). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu>.

11. European Commission. EU SDG Indicators. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi>.

12. Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019>. – Дата звернення: 12.12.2025.

13. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 686-р від 21 серпня 2019 р. «Питання збору даних для моніторингу реалізації цілей сталого розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zbor-danyh-cil-2019>.

14. Постанова Кабінету Міністрів України № 222 від 27 лютого 2019 р. «Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-programu-derzh-statystyky-2019>.

15. Закон України «Про засади державної регіональної політики» (2021) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-20#Text>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 р. «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-derzh-strategiyu-regionalnogo-rozvitku-2020>.

17. Постанова Кабінету Міністрів України № 1330-р (2021, зі змінами 2023 р.) «Про порядок збору статистичних даних щодо регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zbor-statystyky-region-2021>. – Дата звернення: 12.12.2025.

18. Постанова Кабінету Міністрів України № 1064 (2022) «Про єдиний підхід до моніторингу регіонального розвитку» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-monitoring-region-2022>.

19. Domashevska, K. O. Building regional resilience in the context of the sustainable development goals. Наукові інновації та передові технології. Серія «Управління та адміністрування», 2025, № 11(51), с. 35–45. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11\(51\)-35-45](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-35-45)
20. Резнікова О.О. Концептуальні підходи до регіональної резильєнтності в контексті сталого розвитку. – Київ, 2021. – 215 с.
21. Ковалівська С.В. Моніторинг Цілей сталого розвитку на регіональному рівні: методологічні аспекти. – Львів: Львівська політехніка, 2020. – 182 с.
22. Кудріна О.В. Резильєнтність територіальних громад в умовах соціально-економічних трансформацій. – Одеса: Одеський національний університет, 2019. – 196 с.
23. Keck M., Sakdapolrak P. What is resilience? – Berlin: Springer, 2013. – 148 p.
24. D’Ambrosio F., Migheli M. Regional resilience and local development: evidence from European regions. – Journal of Economic Geography, 2017. – Vol. 17, No. 5. – P. 1051–1076.
25. Державна служба статистики України. *Статистичний щорічник України 2022*. Київ: Держстат. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
26. Державна служба статистики України. *Регіональна статистика Івано-Франківської та Волинської областей*. Київ: Держстат. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
27. Organisation for Economic Co-operation and Development. *SMEs and Sustainable Development*. OECD Publishing, 2021.
28. United Nations. *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York, 2015.
29. Ellen MacArthur Foundation. *Towards the Circular Economy: Economic and Business Rationale*. 2019.
30. European Commission. *SME Strategy for a Sustainable and Digital Europe*. Brussels, 2020.

31. Міністерство економіки України. Державна програма «Доступні кредити 5–7–9 %». Офіційний сайт.
32. Укргазбанк. *Зелене фінансування та підтримка енергоефективних проєктів*. Аналітичні матеріали.
33. European Bank for Reconstruction and Development. *Green Economy Transition Approach*. London, 2022.
34. Pearce D., Turner R. *Economics of Natural Resources and the Environment*. London: Harvester Wheatsheaf, 1990.
35. OECD. *Green Growth Indicators*. OECD Publishing, 2020.